

Συνέντευξη με τον κ. Φραγκιουδάκη Γεώργιο
Ν. Χαλκηδόνα, Κέντρο διασκέδασης «Γοργόνα»
21 Απριλίου 2004

Ερευνητές συμμετέχοντες στη συνέντευξη:
Θεοδοσοπούλου Ειρήνη

Α΄ ΠΛΕΥΡΑ

- Ερ. Κύριε Γιώργο θα ήθελα να μου πείτε κατ' αρχήν ποια ήταν τα πρώτα σας ερεθίσματα για να ασχοληθείτε με τη λύρα;
- Απ. Τα πρώτα μου ερεθίσματα ήταν οι χωριανοί μου λυράρηδες...
- Ερ. Κατάγεστε από πού;
- Απ. Από τον Άγιο Θωμά Ηρακλείου Κρήτης.
- Ερ. Και η μητέρα σας;
- Απ. Η μητέρα μου είναι από το Χρο Μοναστήρι, Χρο Μοναστήρι Ρεθύμνου, η οποία ήτανε και πάρα πολύ μερακλίνα. Και ίσως τα βιώματά μου, να μεν από την οικογένεια μου γιατί οι Φραγκιουδάκηδες οι πιο πολλοί παίζανε λύρα, μαντολίνα, όπως και ο πατέρας μου έπαιζε μαντολίνο, όχι βέβαια επαγγελματικά, αλλά ήτανε... άλλοι θείοι μου ας πούμε ήτανε επαγγελματίες λυράρηδες. Και μπορώ να πω και πάρα πολύ καλοί.
- Ερ. Δηλαδή αν θέλαμε να μας πείτε στην οικογένεια ποιοι είναι αυτοί που παίζανε κάποιο όργανο, από πόσο παλιά ξεκινάμε; Απ' τον παππού σας; Απ' τον προπάππου;
- Απ. Ο παππούς μου δεν έπαιζε όργανο, απλώς ήτανε – απ' ότι έχω ακούσει, εγώ δεν τότε γνώρισα – έχω ακούσει ότι ήτανε από τις ωραιότερες φωνές που υπήρχανε στο νομό Ηρακλείου.
- Ερ. Το όνομα του;
- Απ. Θεόδωρος Φραγκιουδάκης. Ο οποίος ήτανε φοβερός τραγουδιστής. Από 'κει και πέρα, ήτανε στην οικογένεια μέσα ο Γιώργος ο Φραγκιουδάκης, ήτανε ο

Γιάννης ο Φραγκιουδάκης ο οποίος έπαιζε λύρα...

Ερ. Συγγνώμη, ο Γιώργος ο Φραγκιουδάκης τι σας ήτανε;

Απ. Ήτανε του πατέρα μου πρώτος ξάδελφος, ο οποίος έπαιζε λύρα, ήτανε ο αδελφός του ο Γιάννης ο οποίος έπαιζε λύρα, ήτανε ο Στυλιανός ο οποίος πέθανε πέρσι κι ήτανε ο πιο δυνατός απ' όλους τους λυράρηδες, ήτανε ο Νίκος ο Κατσαραπίδης ο οποίος είναι... Κατσαραπίδης ναι μεν, είχαν αλλάξει το επίθετο. Ενώ είμαστε από την ίδια οικογένεια.

Ερ. Κι αυτός ήτανε θείος σας;

Απ. Ναι, του πατέρα μου πρώτος ξάδελφος κι αυτός. Ο οποίος αυτός ήτανε φοβερός λυράρης αλλά δεν το εξάσκησε το επάγγελμα ας πούμε σαν... επάγγελμα ας πούμε τη λύρα. Αυτός έπαιζε τον ωραιότερο μαλεβιζιώτη που έχει παιχτεί ποτέ. Αυτός, ο Νίκος ο Κατσαραπίδης. Και ο Στυλιανός ο Φραγκιουδάκης. Αυτοί ήτανε όλοι πρώτοι ξαδέλφια, ο πατέρας μου κι αυτοί που σου λέω τώρα ήταν όλοι πρώτα ξαδέρφια. Υπήρχε λοιπόν ένα προζύμι ας πούμε. Για να ζυμώσουμε το ψωμί χρειάζεται ένα προζύμι, έτσι δεν είναι; Έτσι λοιπόν ήτανε και η οικογένεια η δική μου, για μένα ας πούμε ήτανε ότι βρήκα λυράρηδες παλιούς, τα ακούσματα ήτανε τότε δύσκολα, τα χρόνια που ξεκίνησα εγώ, ας πούμε χρονών παιδί που ξεκίνησα να παίζω λύρα, ήτανε πολύ δύσκολα τα ακούσματα γιατί δεν υπήρχανε τα μαγνητόφωνα, δεν υπήρχανε... άντε να ήτανε πέντε γραμμόφωνα στο χωριό ας πούμε με τους παλιούς δίσκους που παίζανε... Άλλα κουρντίζανε κι άλλα ήτανε με μπαταρίες, υγρά μπαταρία, που βάναμε στ' αυτοκίνητα, έτσι δουλεύανε τα ραδιόφωνα τότε ας πούμε, τα χρόνια που ξεκινήσαμε εμείς.

Ερ. Εσείς γεννηθήκατε το '46;

Απ. Το 1946, ναι. Λοιπόν, τα ακούσματα μου ήτανε απ' αυτούς τους ανθρώπους, τους μπαρμπάδες μου, ήτανε ο Μελαμπιανός ένας, Μελαμπιανό τον λέγαμε επειδή η καταγωγή του ήτανε από τις Μέλαμπες Ρεθύμνου, του πατέρα του η καταγωγή. Ο οποίος ήτανε ένας φοβερός λυράρης, φοβερός εκφραστής και στη λύρα αλλά και στο τραγούδι. Ήτανε πολύ καλή, ωραία φωνή και ετοιμόλογος

στις μαντινάδες. Όμως μαντινάδες με πολύ μεγάλη σημασία, όχι ξέρεις, μαντινάδες, έτσι... φτηνιάρικες που λέμε. Καλές μαντινάδες, ποιότητα μαντινάδα, ποιότητα.

Ερ. Το όνομα του ήτανε;

Απ. Κυριακάκης Γεώργιος. Αλλά στο χωριό δεν τον έβρισκες διαφορετικά, μόνο Μελαμπιανός. Μετά ήτανε ο Στρατάκης ο Θωμάς, ο οποίος δεν το έβρισκες Στρατάκη Θωμά, έπαιζε μαντολίνο. Μόνο Ξενοφώντα. Λέγανε τον πατέρα του Ξενοφώντα αλλά δεν το έβρισκες διαφορετικά. Μόνο «ο Θωμάς του Ξενοφώντα» ή ο «Ξενοφώντας». Ο οποίος ήτανε από τα φοβερότερα μαντολίνα που έχω ακούσει εγώ τουλάχιστον. Δεν έχω ακούσει ωραιότερο μαντολίνο ποτέ μου. Και δεν θα ακούσω πιστεύω. Και τώρα υπάρχουν καλοί παίχτες αλλά σαν τον Θωμά δεν υπήρχανε. Υπήρχε άλλος ένας τον οποίο εγώ δεν είχα την τύχη να τον ακούσω, γιατί έφυγε Αυστραλία κι ήμουν εγώ πιτσιρικάς. Κι απ' ό,τι έμαθα πέθανε προχθές, έμενε στην Μεμβούρνη, ο Γιώργης ο Σμπόκος, ο οποίος είναι κι αυτός απ' το χωριό μας. Ανωγειανή η καταγωγή του παππού του τέλος πάντων, αλλά ήτανε στον Άγιο Θωμά γεννημένος, εκεί αναθρεμμένος, ο οποίος ήτανε κι αυτός φοβερός στο μαντολίνο.

Ερ. Παίζανε μαντολίνα δηλαδή στην εποχή του πατέρα σας.

Απ. Ναι, βεβαίως. Τα λαούτα ήρθανε μετά το μαντολίνο, ας πούμε. Δηλαδή ένας από τους πρώτους ας πούμε που πλαισιώσανε, λυράρηδες και βιολιά ας πούμε που παίζανε, ήτανε οι Κουτσορέληδες και ο Μαρκογιαννάκης ο Γιάννης ο οποίος ζει ακόμα. Κι άλλοι βέβαια, αλλά αυτοί, έτσι, επλαισιώσανε τη λύρα. Ο Μπαξεβάνης...

Ερ. Πώς παίζανε δηλαδή; Δυο μαντολίνα μαζί με λύρα; Ένα μαντολίνο;

Απ. Ναι, δυο μαντολίνα, κι ένα αν ήτανε. Και παλιά, πιο παλιά ακόμα, υπήρχαν τα γερακοκούδουνα που λέμε ας πούμε, που μπαίνουν στο τόξο απάνω, κι αυτά κρατούσαν το μπάσο, αντί δηλαδή... αντικαθιστούσαν το λαούτο. Ε, αυτά τα βιώματα λοιπόν εμένα με...

Ερ. Όταν λέμε αντικαθιστούσαν το λαγούτο, δίνανε πιο πολύ το ρυθμό;

- Απ. Ναι, γιατί δεν υπήρχε ας πούμε λαούτο.
- Ερ. Γιατί τα λέγανε «γερακοκούδουνα»;
- Απ. Έτσι τα έχω ακούσει κι εγώ. Τώρα από πού πήραν την ονομασία, δεν είμαι σε θέση να ξέρω αυτή τη στιγμή για ν' απαντήσω σωστά.
- Ερ. Κι όταν παίζανε τη λύρα με τα γερακοκούδουνα βάζανε και μαντολίνο ή δεν χρειάζόταν;
- Απ. Καμιά φορά βάνανε. Όχι καμιά φορά. Βάνανε, άμα υπήρχε ας πούμε βάνανε. Αλλά ήτανε πιο εμπλουτισμένο. Τα κουδουνάκια είχανε, ορισμένα ήτανε πρίμα, μπάσα, μεσαία, κατάλαβες; Τώρα βέβαια δεν βγάνουνε καθόλου τέτοια πράγματα. Κι αν βγάνουνε, είναι όλα ένα πράγμα, δεν ακούς κάποιο χαρακτηριστικό ήχο, διαφορετικό.
- Ερ. Πότε χαθήκανε περίπου τα γερακοκούδουνα;
- Απ. Δεν χαθήκανε, και τώρα υπάρχουν. Εγώ ας πούμε έχω δυο τόξα με γερακοκούδουνα. Και άλλοι λυράρηδες ας πούμε, χρησιμοποιούνε. Βέβαια, δεν ήτανε ό,τι καλύτερο ας πούμε, έτσι; Ήταν για την... Ναι μεν παράδοση αλλά το λαούτο σου κάνει άλλη ας πούμε, σου δίνει άλλο όγκο στη μουσική, σου δίνει... κι όταν είναι και τεχνίτης αυτός που παίζει το λαούτο σε συνοδεύει άνετα, μπορείς να τραγουδήσεις πιο άνετα.
- Ερ. Την εποχή του παππού σας, που λέτε ότι ήτανε πολύ καλός τραγουδιστής, έχετε ακούσει αν συνοδεύανε με λαούτο ή με μαντολίνο ή με τι;
- Απ. Με μαντολίνο.
- Ερ. Το λαούτο δηλαδή δεν ήτανε έτσι τόσο διαδεδομένο.
- Απ. Ήτανε αραιά και πού ας πούμε να βρεις ας πούμε λαούτο. Ήτανε τότε οι αρχές που έκαναν και δισκογραφικές δουλειές. Δηλαδή αν πάρεις τις δισκογραφικές δουλειές που έχουνε γίνει ας πούμε απ' το '30 και μετά, θα δεις τα λαούτα είναι λιγιστά, πολύ λιγιστά ας πούμε. Αυτοί που τα πρωτο-χρησιμοποίησανε ήτανε ο Ροδινός με το Μπαξεβάνη, ήτανε ο Μαρκογιάννης με το Σκορδαλό και κάτι άλλους παλιούς ας πούμε, τον Καραβίτη, τον Καρεκλά, το Λαγό. Αλλά ήτανε μετρημένα τα λαούτα τότε, ας πούμε. Δεν ήτανε όπως είναι τώρα. Τώρα

άμα κατεβείς στην Κρήτη ας πούμε, θα βρεις πεντακόσιους λαουτιέρηδες. Και καλά όργανα. Και οι νέοι δηλαδή που βγαίνουν τώρα είναι πολύ... μελετάνε, είναι πάρα πολύ καλοί.

Ερ. Ναι. Είπατε πριν κάποια ονόματα. Είπατε τον Ξενοφώντα, που ήταν ο Στρατάκης ο Θωμάς. Αυτός περίπου πότε έζησε;

Απ. Αυτός ήτανε πιο μεγάλος από μένα. Πάρα πολύ δηλαδή μπορεί να έχουμε και είκοσι χρόνια διαφορά. Είναι τώρα... πέθανε γύρω στο '91, '92, κάπου εκεί πρέπει να 'χει πεθάνει, αν θυμάμαι καλά. Ήτανε ένας πολύ ωραίος μερακλής. Δεν ήτανε μόνο ότι έπαιζε, είχε τρομερή ευχέρεια στο παίξιμο, δάχτυλα, μπένα. Ότι μουσική ήθελες σου την έπαιζε, στο μαντολίνο. Λέμε για φοβερό παίχτη. Είχε μια πολύ ωραία μπάσα φωνή, γλέντιζε ένα χωριό μόνος του, δεν καταλάβαινε τίποτα. Τα οποία βιώματα εμένα μου μείναν, ας πούμε, κι από 'κει βοηθήθηκα, όπως σου είπα προηγουμένως για το θείο μου τον Κατσαραπίδη το Νίκο, έχει δυο γιούς οι οποίοι παίζουν κι αυτοί λύρα. Ο Μιχάλης ο Κατσαραπίδης κι ο Γιάννης. Επαγγελματικά μπορώ να πω ο Μιχάλης ας πούμε συνέχισε μέχρι κάποια εποχή. Μετά σταμάτησε, πήγε Γερμανία και σταμάτησε να ασχολείται. Αλλά το χωριό γενικά... Είναι μετά οι Γαργανουράκηδες. Του Μπάμπη του Γαργανουράκη, του γνωστού καλλιτέχνη και λυράρη, του ξαδέρφου μου, είμαστε πρώτα ξαδέλφια με το Μπάμπη από τις μανάδες, όλη η οικογένεια παίζανε λύρα. Και μαντολίνο, και... ψάλλανε κιόλα, ο παππούς του Μπάμπη ήτανε ψάλτης. Δηλαδή υπήρχε ας πούμε, έτσι...

Ερ. Μουσική φλέβα.

Απ. ...μουσική παράδοση ας πούμε. Μουσική φλέβα, ναι, υπήρχε. Κι εγώ τα ακούσματα μου ήτανε απ' αυτούς. Σου λέω, ο Μπάμπης ας πούμε, ξεκινήσαμε μαζί, λίγο πιο μπροστά εγώ απ' αυτόν. Ήτανε ο Γιώργος ο Γαργανουράκης ο ξάδερφος μου - έχει πάρει μια πρώτη μου ξαδέλφη - ο οποίος ήτανε πολύ ωραίος λυράρης, καλή λύρα, ωραίο τραγούδι, και μετά παντρεύτηκε τα παράτησε, δεν συνέχισε. Αλλά αυτούς θυμούμουνα εγώ ας πούμε, σαν παιδί,

- από εννιά χρονών και πάνω που ξεκίνησα ας πούμε και ε, μέχρι που ξεκίνησα να πηγαίνω σε γλέντια, στα χωριά εκεί γύρω - γύρω, στα χωριά μας, στο χωριό το δικό μου. Και μετά σιγά - σιγά έφυγα και ήρθα, πήγα Ηράκλειο.
- Ερ. Να τα πάρουμε λίγο τα πράγματα με τη σειρά τους. Τα μουσικά σόγια που υπήρχαν και ακούγατε, τα ακούσματα σας ας πούμε, ήτανε από αυτούς που λέγαμε στο δελτίο της συνέντευξης νωρίτερα;
- Απ. Ναι, ναι.
- Ερ. Είναι από την οικογένεια; Ποια μουσικά σόγια θα μπορούσαμε να πούμε ότι υπήρχανε;
- Απ. Ε, αυτοί ήτανε ας πούμε που παίζανε, που ασχολιόταν με όργανα στο χωριό.
- Ερ. Οι Γαργανουράκηδες...
- Απ. Φραγκιουδάκηδες, Γαργανουράκηδες, αυτοί.
- Ερ. Αυτοί. Από την πλευρά της μητέρας σας υπήρχανε μουσικοί;
- Απ. Όχι. Όχι. Εγώ τουλάχιστον δεν ξέρω κανέναν.
- Ερ. Η μητέρα σας όμως τραγουδάγε, μας είπατε προηγουμένως.
- Απ. Η μητέρα μου ήτανε πολύ καλή στο τραγούδι. Και χορεύτρια καλή. Στο χορό ήτανε το κάτι άλλο. Δηλαδή, είχε μια πάρα πολύ όμορφη φωνή, πολύ γλυκιά φωνή, έκανε το λαιμό της ό,τι ήθελε. Εγώ τη θυμάμαι πιτσιρικάς, που τραγουδούσε έτσι, πολλές φορές, και ήτανε... Μέχρι και που πέθανε τραγουδούσε. Η μάνα μου ήτανε πολύ μερακλίνα. Ο πατέρας μου ήταν ναι μεν μερακλής αλλά δεν εκδηλωνόταν εύκολα. Ενώ η μητέρα μου ήτανε πολύ μερακλίνα. Και πιστεύω τώρα ότι σε ορισμένα πράγματα αυτή με βοήθησε, έτσι, παιχτικά εμένα ας πούμε.
- Ερ. Προηγουμένως όταν παίζατε τη σούστα, μας είπατε ότι σας την δίδαξε η μητέρα σας.
- Απ. Ναι, αυτή, όταν έπαιζα σούστα... Ξέρεις, είναι μερικοί χοροί οι οποίοι είναι καταχωρημένοι σαν περιφέρειες. Δηλαδή, τα συρτά, οι Χανιώτες που λέμε, είναι από τα Χανιά βγαλμένοι γι' αυτό έχει πάρει και την ονομασία χανιώτικο συρτό. Όπως έχουνε γράψει πάρα πολλοί Χανιώτες, μεγάλοι καλλιτέχνες για

μένα, όπως ήτανε τα παλιά βιολιά. Γιατί στα Χανιά επικρατούσε το βιολί. Ήτανε οι Κουτσουρέληδες λαούτο - βιολί, ήτανε ο Μαύρος, ήταν ο Μαργιάνος, ήτανε ο Χάρχαλης. Μετά, νεότεροι ήτανε ο Ναύτης, ο Κουνέλης ο Μιχάλης, ο Φώτης ο Κατράκης κι άλλοι πολλοί που μπορεί να ξεχνάω και κανέναν και να... Αλλά λέμε για δυναμικά όργανα, καλά όργανα, τα οποία αφήσανε και στην παράδοση έργο. Όσοι προλάβανε και γράψανε δίσκους. Γιατί ήτανε οι δισκογραφικές δουλειές πάρα πολύ δύσκολες τότε. Τότε γράφανε στο κερί. Τα χρόνια δηλαδή αυτά που σου λέω τώρα εγώ, γράφανε, η δισκογραφική δουλειά γινόταν στο κερί. Κάθιζες, κι ό,τι ήτανε να παίζεις. Δεν είχε «σβήσε - γράψε γιατί δεν μ' αρέσει». Ήτανε ό,τι κάτσει που λέμε.

Ερ. Ναι. Αλλά από το σόι της μητέρας σας δεν υπήρχε άλλος μουσικός.

Απ. Δεν ξέρω κανέναν. Καλοί μερακλήδες όλοι, αλλά δεν ξέρω κανέναν να 'παιζε όργανο.

Ερ. Και μας είπατε ότι η μητέρα σας, σας δίδασκε κάποιους σκοπούς που 'χε ακούσει από τον Καρεκλά;

Απ. Ναι, παράδειγμα μου 'λεγε ας πούμε... Ξέρεις, όταν δεν έχεις ακούσματα από τη μεριά Ρεθύμνου, όταν δεν ακούς - γιατί δεν υπήρχαν τα μέσα τότε να ακούσουμε -, εμείς περιμέναμε ένα γλέντι ας πούμε στο χωριό, ένας γάμος, ένα πανηγύρι, Απόκριες ας πούμε, για να ακούσουμε και καμιά φορά στο ραδιόφωνο αφού ακούγαμε Χανιά που κάνανε μια εκπομπή οι αδελφοί Κουτσουρέλη, τότε στο ραδιοφωνικό σταθμό Χανίων και ακούγαμε από 'κει ό,τι ήταν να ακούσουμε από Κρητικά. Στο ραδιόφωνο. Κι όσοι είχανε ραδιόφωνο, ήτανε και πολλοί που δεν είχανε.

Ερ. Ακούγατε δηλαδή περισσότερο Χανιώτικα παρά Ρεθυμνιώτικα.

Απ. Όχι, όλα τα ακούγαμε, όλα τα ακούγαμε. Γιατί αυτοί βάνανε δίσκους. Στα Χανιά κάνανε την εκπομπή, βάνανε δίσκους. Δεν ήταν ότι... Βάνανε διάφορους. Αλλά ήτανε οι δισκογραφικές δουλειές τότε λίγες, δεν ήτανε ας πούμε πάρα πολλές. Τότε έγραφε ένα δίσκο ο λυράρης και τον άκουγες για ένα χρόνο, μπορεί και δυο, μπορεί και τρία. Αλλά έμενε. Κι έτσι περνούσε και στον

κόσμο.

Ερ. Ποιους ακούγατε απ' το ραδιόφωνο;

Απ. Σκορδαλό πάρα πολύ, Καραβίτη... Όλους τους παλιούς τους βάζανε, το Λαγό, τον Καρεκλά. Γιατί έχουνε γράφει κομμάτια που έχουνε μείνει. Όπως ας πούμε, *Τη μάνα μου την αγαπώ*, είναι του Λαγού. *Το Ξεροστερνιανό νερό*. Ήτανε ο Πλακιανός, ήτανε πάρα πολλοί. Ασχολιότανε με τη μουσική πολλοί, ήτανε τα μέσα τέτοια ας πούμε που δεν υπήρχε η ευκολία ν' ακούσεις.

Ερ. Πείτε μας λίγο για την μητέρα σας και για τον τρόπο που σας δίδασκε. Από πού είχε ακούσει τον Καρεκλά η μητέρα σας;

Απ. Στο Ρέθυμνο. Επειδή ήτανε Ρεθυμνιώτης ο Καρεκλάς, Ρεθυμνιώτης ο Ροδινός. Μου 'λεγε ας πούμε για το Ροδινό, παράδειγμα, άμα ήθελα καμιά φορά να πιάσω ν' αρχίσω να παίζω, μου 'λεγε «εδώ είναι λάθος παιδί μου, λάθος είναι εδώ». Και μου το τραγουδούσε λοιπόν και μου 'λεγε «έτσι είναι». Ο Ροδινός ήτανε ένας λυράρης ο οποίος πέθανε είκοσι δύο χρονών. Μία φοβερή φυσιογνωμία οργάνου, αυτά που έγραφε μείνανε, δεν ξέρω αν ήτανε δικά του ή αν ήτανε κάποιου άλλου, όμως όπως τα 'χει εκτελέσει, εγώ αυτή τη στιγμή που ασχολούμαι πενήντα χρόνια με τη μουσική σχεδόν, έτσι; Σε πολλά πράγματα μπορεί να κάνω και λάθος όσον αφορά το Ροδινό. Παιχτικά. Είχενε μια φοβερή φυσιογνωμία στο παίξιμο του, ήτανε μια φοβερή ευχέρεια, μείνανε αυτά τα πράγματα που έγραφε και θα μείνουνε μέχρι να υπάρχει Κρητική μουσική, για μένα. Μιλάω τώρα με τη γνώμη τη δική μου, έτσι; Ήτανε όμως, δεν ήτανε μόνο ο Ροδινός. Και μου 'λεγε ότι «ο Ροδινός παιδί μου, ήταν ένας πολύ λεβέντης λυράρης, ένας νέος ωραίος, και δεν εχαλούσε χατίρι». Η μητέρα μου δούλευε στο Ρέθυμνο μέσα, σε κάποιο μαγαζί με ρούχα γυναικεία, δεν ξέρω τι. Και του λέγανε: «Ανδρέα βγάλε τη λύρα να παίζεις μια κοντυλιά». «Τακ», μου λέει, «τότε δεν υπήρχανε οι βαλίτσες και οι θήκες που έχουμε τώρα να βάνουμε τα όργανα, ήτανε τα βουργιάλια που λέμε εμείς στην Κρήτη. Τακ, να κάνει έτσι, να βγάλει τη βούργια, να βγάλει τη λύρα να παίζει». Ε, πέθανε είκοσι δύο χρονών αυτό το παιδί κι άφησε ας πούμε τρεις δίσκους στους

οποίους έχει γράψει διάφορα κομμάτια μέσα στους τρεις δίσκους. Μια μεγάλη παρακαταθήκη για την Κρητική μουσική. Για μένα. Όπως και οι άλλοι.

Ερ. Ο Καρεκλάς έπαιζε στο Ρέθυμνο σε γλέντια και τον άκουγε η μητέρα σας;

Απ. Ναι, βεβαίως, βεβαίως, ναι. Και αυτή μου έλεγε ότι «του Καρεκλά παιδί μου την σούστα δεν την παίζει κανείς». Και ό,τι τέλος πάντων έχω πάρει κατά κάποιον τρόπο όσον αφορά τη σούστα, το πήρα πιο πολύ από τη μάνα μου.

Ερ. Σας το 'παιζε με το στόμα;

Απ. Ναι, μου το 'παιζε με το στόμα και ήτανε και ότι αυτή χόρευε φανταστική σούστα, δηλαδή άμα θέλαν να 'ναι γλέντι, να αυτό, λέγαν όλοι «να σηκωθεί η Ισμήνη να χορέψει». Και το συρτό της ήτανε το πιο τέλειο που μπορώ να σου πω ότι έχω δει. Με τον τρόπο που το χόρευε. Έκανε αυτοσχέδια μέσα, δηλαδή με φαντασία δικιά της, ας πούμε, αλλά πάντα στο μέτρο μέσα να πούμε, και σε πολύ σεμνό. Κι έτσι ας πούμε εγώ έμαθα και ορισμένα πράγματα κι από τη μάνα μου.

Ερ. Πώς σας τα τραγούδαγε;

Απ. Με το στόμα.

Ερ. Θα το κάνετε λίγο εδώ στην συνέντευξη να ακουστεί;

Απ. Θα το κάνω, δεν έχω πρόβλημα, απλώς δεν μπορώ να τα αποδώσω όπως το απόδινε αυτή.

Ερ. Καλά, δεν πειράζει.

Απ. Αυτή είχε μια πολύ ωραία φωνή, γλυκιά φωνή, και τη σούστα ας πούμε του Καρεκλά, ξεκινούσε και μου έλεγε «έτσι παιδί μου».

(Τραγουδά με ντίριλι ντίριλι)

Δηλαδή μου παρομοιάζε, ας πούμε, πώς έπαιζε η λύρα. Είχε την ευχέρεια στο λαιμό της να κάνει ας πούμε ορισμένα πράγματα τα οποία βέβαια εγώ ήμουνε και... Ξέρεις, όταν δεν έχεις ζήσει από κοντά κάποιον άνθρωπο, δεν μπορείς να έχεις γνώμη. Όταν εγνώρισα τον Καρεκλά, που ήτανε, είχα την τύχη να τον γνωρίσω, απ' τη μεριά ευχαριστήθηκα γιατί είχα ακούσει πάρα πολλά, από την άλλη στενοχωρήθηκα. Δεν θα πω τον λόγο που στενοχωρήθηκα γιατί δεν

περίμενα τον Καρεκλά εγώ έτσι, να τον δω, όπως τον είδα.

Ερ. Είχε αρρωστήσει.

Απ. Ε, ήτανε άρρωστος, είχενε πέσει με το πιστό, τέλος πάντων, δεν θέλω να πω άλλα.

Ερ. Θα ήθελα να ρωτήσω κάτι. Όταν η μητέρας σας, σας τραγούδαγε, σας έκανε και διορθώσεις, «όχι, δεν το παίζεις σωστά, παίξε το πάλι»;

Απ. Ναι, ναι, ναι. Μα εκεί ήτανε τώρα, με διορθώνε σ' αυτά που έπαιζα λάθος.

Ερ. Κι εσείς πιάνατε τη λύρα...

Απ. Ναι, ναι.

Ερ. ...Και σημειώνατε τι σας έλεγε;

Απ. Ναι. Και μέχρι προ τέσσερα χρόνια που πέθανε, το 2000 πέθανε η μάνα μου, πριν πεθάνει κάνα δυο - τρεις μήνες την είχα μαγνητοφωνήσει που τραγουδούσε. Μου 'λεγε «παιδί μου, έλα, παίξε μου λίγη λύρα, σε παρακαλώ». Ήτανε έτσι, γλυκός άνθρωπος, ήτανε ήρεμος τύπος.

Ερ. Και τραγουδούσε μαντινάδες;

Απ. Τραγουδούσε, ναι. Έβγανε και φοβερούς στίχους η μάνα μου. Πάρα πολλούς.

Ερ. Όταν σας δίδασκε να μάθετε το σκοπό της σούστας, κούναγε το χέρι της σαν λυράρης ή όχι;

Απ. Όχι, όχι. Απλώς με το στόμα.

Ερ. Χτύπαγε σαν νταουλάκι;

Απ. Ναι, και εχτύπα τα χέρια της με το ρυθμό. Δηλαδή, να μην φύγεις από δω να πας πιο γρήγορα ή πιο... Ναι. Ήτανε, είχενε καλές ευαισθησίες μερακλή.

Ερ. Είχατε ακούσει ποτέ να λέει «θα σου παίξω τώρα λύρα»;

Απ. Όχι, όχι.

Ερ. Όχι, δεν έλεγε ότι παίζει λύρα.

Απ. Όχι, απλώς μου 'λεγε όταν ήταν να κάνω λάθος, «πε μου ρε μάνα πώς είναι, τραγούδηξε μου το», ν' αρχίζει λοιπόν να μου το πει.

Ερ. Έβγαζε γλέντια με το στόμα;

Απ. Όχι. Απλώς έτσι, στο σπίτι ας πούμε που...

Ερ. Εσείς σε ποια ηλικία μαθαίνετε λύρα;

Απ. Εγώ εννιά χρονών ξεκίνησα. Ήμουν εννιά χρονώ όταν μου 'φτιαξε ένας χωριανός μου την πρώτη λύρα. Εγώ τραγουδούσα, όπου και να πήγαινα τραγουδούσα μέρα - νύχτα. Μόνο την ώρα που κοιμούμουν δεν ετραγουδούσα. Και λέγανε πολλοί ας πούμε χωριανοί ότι έμοιαζα του παππού μου, επειδή λέγανε ότι ήτανε καλός τραγουδιστής, του πατέρα μου ο πατέρας, ο Θοδωράκης. «Αυτός είναι ίδιος ο Θοδωράκης» λέγανε. Πιτσιρικάς τώρα. Ε, από 'κει ας πούμε, ο αδελφός μου, έχω έναν αδελφό, ο Θοδωρής ο οποίος έχουμε εννιά χρόνια διαφορά ηλικίας, είναι πιο μεγάλος από μένα, κι έχω και μια αδελφή, την Ειρήνη. Ήτανε λοιπόν ο αδελφός μου έτσι, με παρέα, τον Γιώργο τον Γαργανουράκη που είπα προηγουμένως που έπαιζε λύρα να πούμε στη γειτονιά εκεί, κι είχαμε έναν ξάδερφο ο οποίος έφτιαχνε... δεν ήταν κατασκευαστής οργάνων, αλλά αυτός ό,τι βλέπαν τα μάτια του κάναν τα χέρια του. Έφτιαχνε από σκαφάκια ας πούμε, που πλέναν οι γυναίκες, τα μεταλλικά, από τζίνγκο, έφτιαχνε κουφώματα, πορτοπαράθυρα, τέτοια πράματα. Μόνος του, χωρίς να πάει σε σχολές και τέτοια πράματα. Και μετά λέει ο Θοδωρής «δεν φτιάχνεις του Γιώργη μια λύρα»; Μου άρεσε εμένα, «ωπ», να δω λύρα να πούμε ξάνοιγα, δεν κουνούσα, ό,τι όργανο και να 'ταν, ήμουνα εκεί. Και μου 'φτιαξε ο Ηρακλής ο Μπενέτος λοιπόν την πρώτη λύρα, ένα λυράκι μικρό το οποίο το 'χω ακόμη βέβαια. Και μ' αυτό έμαθα.

Ερ. Είχε ξαναφτιάξει λύρες;

Απ. Όχι, όχι. Η πρώτη του λύρα ήταν.

Ερ. Ήταν η πρώτη του;

Απ. Ναι. Και είναι και πάρα πολύ όμορφο λυράκι. Πάρα πολύ καλό, γλυκό όργανο.

Ερ. Τι χορδές σας έβαλε;

Απ. Ε, τις χορδές που είχαμε τότε, ας πούμε. Είχανε... τότε παίζανε...

Ερ. Εντέρινες;

Απ. Ήτανε εντέρινες αλλά... Όχι, είχανε βγει και οι μεταλλικές. Εγώ δεν χρησιμοποίησα εντέρινες ποτέ μου. Μια φορά μόνο. Δεν ταίριαζε όμως με τις

άλλες. Ήπρεπε να τις βάλεις κουστούμι ας πούμε και τις τρεις μαζί για να 'ναι απλώς το όργανο ας πούμε σωστό.

Ερ. Και ποιος σας έδειξε, έτσι τα πρώτα βήματα ας πούμε;

Απ. Κανείς, κανείς.

Ερ. ...Πώς να κουρδίζετε, πώς να πιάνετε το δοξάρι;

Απ. Κανείς, κανείς. Έτσι ξεκίνησα, σιγά - σιγά, σιγά - σιγά. Μετά μου δείχνανε ας πούμε, ήτανε ο Μιχάλης ο Κατσαραπίδης, ήτανε ο Γιώργος ο Γαργανουράκης που λέω, ο Ξενοφώντας, ο Μελαμπιανός αλλά είχα ξεκινήσει και έπαιζα σκοπούς. Δηλαδή, είχα μάθει ας πούμε. Αλλά σε κομμάτια που δεν ήξερα καλά, ή ήθελα να το ακούσω λάθος ας πούμε, να το ξέρω λάθος, μου το διορθώνανε. Μου λέγανε «ξέρεις, αυτό δεν το παίζεις σωστά, έτσι θέλει».

Ερ. Πώς και δεν πιάσατε μαντολίνο να αρχίσετε;

Απ. Ε...

Ερ. Δεν σας άρεσε;

Απ. Όχι, μ' αρέσει φανταστικά το μαντολίνο. Αυτό έχει ακριβώς τα ίδια δάχτυλα με τη λύρα, απλώς είναι διαφορετικός ο τρόπος παιξίματος. Αυτό είναι με αφή, το μαντολίνο, και έχει και τάστα πάνω, ενώ η λύρα είναι ας πούμε τυφλό όργανο, όπως το βιολί. Δεν έχει τάστα. Εντάξει, άκουγα τους χωριανούς οργανοπαίχτες κι έτσι έμαθα, σιγά - σιγά, σιγά - σιγά, σιγά - σιγά. Παρέες.

Ερ. Και σε ποια ηλικία ας πούμε ότι ήσασταν ικανός να βγάλετε ένα γλέντι;

Απ. Ε, το πρώτο μου γλέντι το 'βγάλα στου Ηρακλή, που μου 'φτιαξε τη λύρα, του Μπενέτου, την αρραβώνιαση.

Ερ. Α, οπότε ήταν σημαδιακό.

Απ. Ναι, ναι.

(Γελάει)

Ερ. Σε ποια ηλικία εσείς;

Απ. Δεκαπέντε χρονώ, δεκάξι, εκεί γύρω. Εκεί ήμουν.

Ερ. Θεωρείτε τον εαυτό σας ημι-επαγγελματία, επαγγελματία ή ερασιτέχνη;

Απ. Ερασιτέχνης, μπορώ να πω. Ε, εντάξει, έχω...

- Ερ. Ύπήρχε αμοιβή ας πούμε, τα χρόνια εκείνα που αρχίσατε να παίζετε;
- Απ. Τι, να πάρουμε λεφτά από...; Όχι, όχι. Ό,τι γινόταν από τυχερά ας πούμε που μας ρίχνανε.
- Ερ. Χαρτούρα το λέτε;
- Απ. Ναι, χαρτούρα, έτσι.
- Ερ. Δηλαδή τι γινόταν; Σηκωνόταν κάποιος που ήθελε να χορέψει;
- Απ. Ναι, ήθελε να χορέψει ας πούμε μια παρέα και σηκωνόταν κι ό,τι βάνανε απάνω - δεν ήταν υποχρεωτικό να βάλουν - ε, αυτά ας πούμε, μετά με το συγκρότημα που ήμασταν τρία άτομα, τα μοιραζόμασταν μετά. Ό,τι ήταν. Λίγα, πολλά, αυτά ήταν.
- Ερ. Και μια άλλη ερώτηση ακόμα. Ποιον θεωρείτε, έτσι, δάσκαλό σας; Για να ξεκινήσουμε μετά που αρχίσατε και παίζετε. Αλλά ποιον θεωρείτε, άμα σας έλεγα, ποιος ήταν για σας ο δάσκαλος σας;
- Απ. Ο Μελαμπιανός.
- Ερ. Γιατί;
- Απ. Έτσι, μου άρεσε ο τρόπος που έπαιζε. Ε, αυτόν ακούγαμε και πιο πολύ στο χωριό ας πούμε. Ο Μελαμπιανός και ο Γιώργος ο Γαργανουράκης. Αυτοί ήτανε οι πιο πολύ, ας πούμε. Ναι μεν κι ο Μιχάλης ο Κατσαραπίδης, αλλά αυτός έφυγε μετά για Γερμανία και δεν... ξέρεις, απάνω που εγώ ας πούμε... έφυγε ο Μιχάλης. Τότε που ανοίχτηκε η σκάλα της Γερμανίας, το 1960, κατάλαβες; Και πιο πολύ άκουγα αυτούς ας πούμε, τον Μελαμπιανό και τον Γαργανουράκη το Γιώργη.
- Ερ. Όταν αρχίσατε πια να παίζετε, σε ποιες περιπτώσεις παίζατε; Παίζατε σε γλέντια, σε γάμους σας καλούσανε;
- Απ. Σε γλέντια, σε γλέντια. Γάμους, αρραβώνες, ε, οι συνεστιάσεις τότε ήτανε λίγες, αλλά σε πανηγύρια του χωριού ας πούμε, πανηγύρια στα διπλανά χωριά, Αγία Βαρβάρα, Μεγάλη Βρύση, Μούλια, τα χωριά τα κοντινά ας πούμε εκεί που ήτανε. Ε, μετά σιγά - σιγά έτσι που... ε, πήγαινα και σε άλλα χωριά ας πούμε, προς το Ρέθυμνο ας πούμε, την πλευρά του Αμαρίου, Πλάτανο, στην

Ωχριά είχα παίξει παλιά μια φορά, σε διάφορα χωριά. Πλατάνια έχω πάρα πολλές φορές παίξει ας πούμε, βέβαια, εκεί πλέον, φθασμένος ας πούμε σαν λυράρης.

- Ερ. Με ποιους μουσικούς συνεργαστήκατε; Με ποιους λαουτιέρηδες έχετε παίξει;
- Απ. Και με λυράρηδες έχω κάνει συνεργασίες και με λαουτιέρηδες. Έχω παίξει με πάρα πολλούς. Έχω παίξει μ' ένα χωριανό μου, τα πρώτα μας βήματα ήταν αυτά, και μένα και του Μπάμπη του Γαργανουράκη. Γαργανουράκης Χαράλαμπος λεγόταν κι αυτός.
- Ερ. Δεν είναι ο Μπάμπης ο Γαργανουράκης;
- Απ. Όχι, όχι. Αυτός μας έμαθε και τους δυο. Και μέχρι τώρα δεν το είχα αναφέρει καθόλου, αλλά ήθελα να σταδώ σ' αυτό το σημείο. Ναι μεν όλους απού ακούγαμε καλοί, αλλά εμάς ιδιαίτερα μας εβοήθησε ο Μπάμπης ο Γαργανουράκης, ο λαγουτιέρης.
- Ερ. Είχε σχέση με τον ξάδερφο σας, τον Γαργανουράκη;
- Απ. Ναι, ξαδέλφια. Από το ίδιο σόι.
- Ερ. Απ' το ίδιο σόι κι αυτός.
- Απ. Ναι. Με τον Γαργανουράκη το Γιώργη που σας είπα προηγουμένως, ήταν αδέρφια. Αλλά ο Χαράλαμπος αυτός, ο Γαργανουράκης - πέθανε προ έξι - εφτά χρόνια, ήτανε ένα φοβερό λαούτο, και άσε αυτό, είχενε μία πολύ ωραία φωνή. Ό,τι ήθελε έκανε το λαρύγγι του. Ό,τι ήθελες τραγουδούσε. Κι αυτός μας εβοήθησε στα πρώτα μας βήματα ως λυράρηδες, να βγούμε, να πάμε ας πούμε και σε άλλα χωριά, να μας εμάθουνε οι μη χωριανοί ας πούμε, οι εκτός του χωριού μας. Και σ' αυτόν οφείλουμε πάρα πολλά ας πούμε. Εγώ πάντα το λέω και το ΄λεγα και το λέω. Και δεν μπορώ να το ξεχάσω και ποτέ μου. Μετά τραυματίστηκε αυτός, έπεσε από ένα αυτοκίνητο και τραυματίστηκε στο χέρι και έμεινε παράλυτο το χέρι του, ανάπηρο και δεν συνέχισε να παίξει. Αλλά ήτανε τώρα λέμε φανταστικό όργανο. Μετά έκανα συνεργασία με το Φουκάκη το Λεύτερη, λαούτο έπαιζε ο Φουκάκης, μετά έκανα με τον Συγγελάκη το Νίκο, έκανα με τον Κώστα τον... Ζαχαρόπουλος λεγότανε, Μανωλάκης

- λέγεται τώρα. Εκεί, επαγγελματικά παίξαμε ας πούμε σ' ένα μαγαζί στο Ηράκλειο, στο «Κάστρο», πρώτη φορά που έπαιξα στο Ηράκλειο ήτανε... όχι στο «Κάστρο», ήτανε η «Μεγαλόνησο», και μετά ήτανε το «Κάστρο». Και μετά απ' το «Κάστρο» πήγα στον «Ερωτόκριτο» στου Τζαγκαράκη, έπαιξα με τους Τζαγκαράκηδες, Δημήτρης και Στέλιος, πάρα πολύ μεγάλοι καλλιτέχνες.
- Ερ. Λαούτα και τα δυο;
- Απ. Ναι.
- Ερ. Ποια χρονολογία περίπου είμαστε τώρα;
- Απ. Ήτανε το '75 πήγα στη «Μεγαλόνησο», και μετά έπαιξα στο «Κάστρο» με τον Μανωλάκη τον Κώστα, τον Καμπουράκη τον Κώστα, τον Θανάση τον Παχάκη ένα διάστημα, με τον Νίκο τον Αλεξάκη... Και μετά από ένα χρόνο έφυγα απ' το «Κάστρο» και πήγα στον «Ερωτόκριτο» του Τζαγκαράκη, με τους αδελφούς Τζαγκαράκη ας πούμε λαούτα, οι οποίοι... η οικογένεια είναι όλοι μουσικοί. Και καλοί μουσικοί όλοι.
- Ερ. Με Ρεθυμνιώτικες λύρες ή με Ρεθυμνιώτες μουσικούς γενικά; Με Ρεθυμνιώτικα λαούτα έχετε παίξει;
- Απ. Με Ρεθυμνιώτες... Λαούτα; Ναι, βεβαίως. Έχω παίξει με τον Μανιά το Νίκο σε δυο - τρία γλέντια, έχω παίξει με τον κουμπάρο μου τον Μανώλη τον Κακλή ο οποίος... έχουμε κάνει μεγάλη συνεργασία, στο μαγαζί του, και στο εξωτερικό έχουμε πάει πάρα πολλές φορές.
- Ερ. Σε ποιες χώρες;
- Απ. Αμερική, κυρίως Αμερική έχουμε πάει με τον Κακλή. Αλλά στο μαγαζί του έχω κάνει πάρα πολύ καιρό, χρονικό διάστημα δηλαδή, πέντε - μήνες, έξι μήνες.
- Ερ. Το μαγαζί του πού είναι;
- Απ. Στο Ρέθυμνο.
- Ερ. Είναι ακόμα;
- Απ. Ναι, βεβαίως. «Κακλής». Αυτή είναι η επωνυμία.
- Ερ. Κι έπαιζε λαούτο;

Απ. Παίξει λαούτο και φοβερή φωνή. Μανιάς, Κακλής, είναι από τις ωραιότερες φωνές αφού υπάρχουν στα Κρητικά αυτή τη στιγμή. Αν εξαιρέσεις ας πούμε παλιά τον Μπαξεβάνη, που ήταν κι αυτός ένας μεγάλος καλλιτέχνης για μένα, όσον αφορά τη φωνή. Ε, με τον Αντρέα τον Βαρβαντάκη έχω κάνει συνεργασία ο οποίος ζει εδώ στην Αθήνα, με τον Καραβυράκη τον Νίκο έχουμε παίξει αρκετές φορές, με τον Δημήτρη τον Σκουλά έχουμε παίξει πάρα πολλές φορές, για χρόνια. Με τον Μανούσο τον Παπατσαρά έχουμε παίξει, εφτά - οχτώ χρόνια, δέκα χρόνια, ένα πολύ μεγάλο όργανο, ο οποίος πέθανε πέρσι. Έχω παίξει με τον συγχωρεμένο τον Βασίλη τον Κατσαμά, ένα πολύ μεγάλο όργανο κι αυτός και ωραία φωνή.

Ερ. Λαούτο κι αυτός.

Απ. Λαούτο κι αυτός. Φωνάρα, που λέμε, ας πούμε έτσι, να σου δώσω την έμφαση, πολύ ωραία φωνή. Έχω κάνει με πολλούς. Με τον Γιώργη τον Ευλούρη, του Ψαραντώνη το γιο, έχουμε κάνει συνεργασία δυο φορές Αυστραλία που πήγα με το Γιώργη. Με τον Πέτρο τον Καρμπαδάκη στην Αθήνα τα πρώτα χρόνια που ήρθα, εφτά χρόνια, έξι χρόνια μαζί.

Ερ. Πότε ήρθατε στην Αθήνα;

Απ. Το '79.

Ερ. Το 1979 μέχρι;

Απ. Μέχρι το 1996.

Ερ. Και παίζατε σε μαγαζιά εδώ;

Απ. Ναι. Μία σαιζόν μόνο δεν έπαιξα.

Ερ. Σε ποια μαγαζιά παίζατε;

Απ. Έπαιξα στο «Ακρωτήριο» εφτά χρόνια, το οποίο το 'κανε ένας... - Θεός συγχωρέσ' το, το παιδί γιατί έχει πεθάνει κι αυτός - Βιτζιλιάκης Ελευθέριος. Ένα πολύ ωραίο μαγαζί, υπάρχει ακόμα, εκεί, αλλά δεν ξέρω ποιος το κάνει τώρα, είναι στην Πλατεία Καλογήρων αυτό.

Ερ. Παίζατε Κρητικά μόνο ή κι άλλα λαϊκά;

Απ. Ναι, ναι, Κρητικά. Κρητικά, Κρητικά. Έπαιξα τότε με τον Βαγγέλη τον

Πυθαρούλη, το '86, ο οποίος έβγανε μετά και λαϊκό πρόγραμμα το οποίο ήταν κι αυτό η αιτία που έφυγα ας πούμε απ' το μαγαζί. Δεν μπορούσα να... δεν συμβιβαζόμουνα με τα λαϊκά. Λέω άλλο στοιχείο το ένα, άλλο το άλλο. Δεν είχανε καμιά συγγένεια. Τέλος πάντων.

Ερ. Τώρα εσείς είπατε και λαουτιέρηδες από το Ρέθυμνο...

Απ. Και λυράρηδες.

Ερ. ...και από το Ηράκλειο.

Απ. Ναι.

Ερ. Εσάς, το παίξιμό σας, αν σας ρώταγε κάποιος, άκουσα εδώ πέρα προηγουμένως άλλος έλεγε «είναι Μουντακικό», άλλος «Σκορδαλίζει». Εσείς πώς θα κατατάσσατε το παίξιμο σας; Θα λέγατε ότι μοιάζει, σαν χρώμα, σε κάποιον συγκεκριμένο έτσι λυράρης;

Απ. Δεν ξέρω. Όχι, όχι, δεν μπορώ να το πω εγώ.

Ερ. Στον Μελαμπιανό;

Απ. Όχι, δεν... Απλώς... Παίζω πολλούς λυράρηδες όπως ήτανε ο Μουντάκης, ας πούμε. Μεγάλος λυράρης. Από τους μεγαλύτερους πιστεύω που έχει βγάλει η Κρητική μουσική. Σκορδαλός, Κλάδος, Σηφογιωργάκης, Ξυλούρης.

Ερ. Παίζετε συρτά εννοείτε.

Απ. Ναι. Συρτά και κοντυλιές, διάφορα, αυτά που έχουνε γράψει. Σταυρουλάκης..

Ερ. Το χρώμα σας, περισσότερο θα το κατατάσσατε...;

Απ. Το χρώμα μου πιστεύω ότι είναι δικό μου χρώμα. Τώρα ο άλλος που μ' ακούει δεν ξέρω πού με κατατάσσει. Αυτό είναι στη γνώμη του καθενός.

Ερ. Όσον αφορά το Ηράκλειο ή το Ρέθυμνο; Νομίζετε ότι έχετε περισσότερο Ηρακλειώτικο χρώμα ή Ρεθυμνιώτικο;

Απ. Δεν μπορώ να το καθορίσω αυτό, όχι. Θα σας πω κάτι. Ο κάθε λυράρης, το κάθε όργανο, π.χ. το λαούτο ας πούμε, βάζει τη δική του προσωπικότητα. Ο κάθε καλλιτέχνης, βάζει την δική του προσωπικότητα πάνω στο όργανο. Έτσι; Δεν μπορώ να καθορίσω εγώ, ας πούμε για τον εαυτό μου τι είμαι. Αυτό το κρίνει ο κόσμος. Εγώ προσπαθώ ας πούμε, ό,τι μπορώ πιο σωστά να παίξω,

ό,τι καλύτερο μπορώ να προσφέρω. Είμαι μερακλής, πρώτο και κύριο. Μ' αρέσει η ποιοτική μουσική, ακούω όλες τις μουσικές, αλλά μ' αρέσει η ποιότητα.

Ερ. Τι εννοείτε όταν λέτε «ποιότητα» στην Κρητική μουσική;

Απ. Το καλό... το καλό πράγμα που έχει γραφτεί. Που έχει γραφτεί ας πούμε, από τους Κρητικούς μουσικούς.

Ερ. Όταν λέτε «έχει γραφτεί»; Απαραιτήτως δηλαδή πρέπει να έχει γίνει δισκογραφία;

Απ. Όχι. Εκτός από τη δισκογραφία, αλλά και ζωντανές ηχογραφήσεις ας πούμε τώρα από διάφορους, οι οποίοι...

Ερ. Ποιος είναι για σας, ας πούμε, ο καλός ο καλλιτέχνης; Τι χαρακτηριστικά πρέπει να έχει ένας καλός λυράρης;

Απ. Κατ' αρχήν αυτό που θα κάνει να το πιστεύει. Έτσι; Αυτό που κάνει, να πιστεύει γιατί το κάνει. Γιατί αν δεν το πιστεύεις, να μην το κάνεις καθόλου. Γιατί, θα 'σαι αποτυχία, έτσι; Πιστεύω ότι όλοι δουλεύουν για ένα μεροκάματο, να βγάλουνε το ψωμί τους τέλος πάντων, να βγάλουν τα στραβά τους έξοδα, δεν ξέρω. Αλλά αν θα βάλεις το χρήμα για να παίζεις το όργανο, είσαι τελειωμένος.

Ερ. Ένα είναι λοιπόν να το πιστεύει και να το νοιώθει μέσα του.

Απ. Αυτό είναι.

Ερ. Άλλο;

Απ. Από 'κει και πέρα, η ψυχούλα ας πούμε που βγάζεις, αυτό φαίνεται. Το να παίζεις γιατί θα δεις κόσμο, και θα περιμένεις να γεμώσει το μαγαζί για να παίζεις, εγώ ποτέ μου δεν το 'χω κάνει αυτό. Ναι μεν ο κόσμος σου δίνει τη ζωή, σου δίνει τα... αλλά, αν δεν παίζεις πρώτα για πάρτη σου...

Ερ. Το στόλισμα που κάνει κανείς σε σκοπούς;

Απ. Αυτό είναι φαντασία. Του κάθε οργανοπαίχτη.

Ερ. Είναι αυτό ένα χαρακτηριστικό γνώρισμα για το οποίο να πείτε «ναι, αυτός παίζει καλά, γιατί στολίζει έτσι τη μελωδία του. Ο άλλος παίζει στεγνά».

- Απ. Βεβαίως, ναι. Είναι πάρα πολλοί, ο καθένας έχει τον τρόπο παιξίματος.
- Ερ. Εσείς, όταν ακούτε κάποιον να παίζει λύρα, μπορείτε να ξεχωρίσετε ποιος είναι;
- Απ. Αν είναι από τους... εντάξει, καινούργιοι ας πούμε, είναι πολλά παιδιά τα οποία δεν τα γνωρίζω.
- Ερ. Από τους παλιότερους;
- Απ. Από τους παλιότερους βεβαίως. Με το που θα ακούσω...
- Ερ. Παίζει ας πούμε ο Κλάδος και λέτε «αυτός είναι ο Κλάδος»;
- Απ. Ου! Ε, βέβαια. Βεβαίως.
- Ερ. Τι είναι αυτό που κάνει να ξεχωρίζει ο Κλάδος ας πούμε από κάποιον άλλον;
- Απ. Είναι γλυκός παίχτης, είναι καλός τεχνίτης στο όργανο απάνω, άσχετα πως δεν τραγουδεί, εγώ τον έφτασα σαν πιτσιρικάς και τραγουδούσε, σ' ένα δίσκο δικό του έχει τραγουδήσει. Είναι όμως ένας μεγάλος λυράρης.
- Ερ. Υπάρχουν άλλα χαρακτηριστικά ας πούμε; Εγώ σας άκουσα τώρα να βάζετε και ταξιμάκι μπροστά.
- Απ. Ναι.
- Ερ. Αυτό το συνηθίζουνε στη λύρα στο Ρέθυμνο;
- Απ. Όχι, όχι, όχι. Αυτό είναι γενικά ας πούμε. Αν ο καλλιτέχνης ο καθένας που κρατάει το όργανο, αυτό που λέγεται λύρα ή λαούτο, αν μπορεί να κάνει... να παίζει ταξίμια ας πούμε. Είναι φαντασία, το ταξίμι είναι φαντασία, δεν είναι ας πούμε καθορισμένο.
- Ερ. Σε ποιους σκοπούς βάζετε ταξίμι;
- Απ. Μπορείς να βάλεις σε όλους.
- Ερ. Στις κοντυλιές βάζετε;
- Απ. Ναι, βεβαίως. Βεβαίως.
- Ερ. Στη σούστα;
- Απ. Όχι.
- Ερ. Στο μαλεβιζιώτη;
- Απ. Ούτε εκεί θα 'λεγα. Αλλά μπορεί να κάνεις κι εκεί ας πούμε, και να πέσεις

- μετά στη νότα που πρέπει να ξεκινήσεις το μαλεβιζιώτη.
- Ερ. Στα συρτά;
- Απ. Στα συρτά, μπορείς. Βεβαίως.
- Ερ. Γενικότερα τι ρεπερτόριο θα λέγαμε ότι υπάρχει;
- Απ. Πάρα πολύ. Στο Ρέθυμνο;
- Ερ. Να ξεκινήσουμε λέγοντας αυτά που παίζονται περισσότερο.
- Απ. Υπάρχουνε, υπάρχει πολύ ρεπερτόριο. Στο Ρέθυμνο είναι το πιο πολύ συρτά. Και σούστα. Τώρα τελευταία, ας πούμε μια δεκαπενταετία, είκοσι χρόνια, μπορώ να σου πω ότι είναι όλα. Κι ο μαλεβιζιώτης... γιατί... Γι' αυτό σας είπα ότι τα συρτά είναι απ' τα Χανιά, έτσι; Η σούστα είναι Ρεθυμνιώτικη, ο μαλεβιζιώτης είναι γέννημα - θρέμμα Ηράκλειο. Γι' αυτό λέγεται και μαλεβιζιώτης. Γιατί είναι από την επαρχία Μαλεβιζίου.
- Ερ. Στο Ρέθυμνο τον λένε μαλεβιζιώτη, καστρινό, πώς τον λένε;
- Απ. Καστρινό, καστρινό, καστρινό. Καστρινό τον λένε επειδή ήταν απ' το Ηράκλειο ας πούμε. Το Ηράκλειο λεγόταν Κάστρο.
- Ερ. Εσείς πώς τον λέτε όταν παίζετε, μαλεβιζιώτη;
- Απ. Μαλεβιζιώτη, μαλεβιζιώτη.
- Ερ. Και λέτε ότι τα τελευταία είκοσι χρόνια άρχισαν να παίζουν μαλεβιζιώτη στο Ρέθυμνο;
- Απ. Ρέθυμνο, Χανιά, ναι. Τριάντα χρόνια, να μην πω περισσότερα, δεν είναι παραπάνω.
- Ερ. Την εποχή του πατέρα σας, του παππού σας, τα συρτά ήτανε περισσότερα; Εσείς τι ακούγατε;
- Απ. Στο Ηράκλειο;
- Ερ. Στο Ηράκλειο τώρα. Γιατί ο πατέρας σας ήταν απ' το Ηράκλειο.
- Απ. Ναι, απ' το Ηράκλειο. Στο Ηράκλειο παιζόταν όλα. Συρτά, σούστες, πεντοζάλια. Όπως ας πούμε οι κοντυλιές που λέμε, τα σιγανά πεντοζάλια, είναι τα πιο πολλά σητειακά.
- Ερ. Τι εννοείτε λέγοντας «σιγανό πεντοζάλι»;

- Απ. Αυτό που λέμε, τα δίστιχα ας πούμε. Τις μαντινάδες. Αυτά ήτανε σητειακά. Όπως είναι ας πούμε, μεγάλοι καλλιτέχνες. Η Σητεία έχει πολύ ωραίους μερακλήδες.
- Ερ. Υπάρχει και γρήγορο πεντοζάλη;
- Απ. Βεβαίως.
- Ερ. Είναι το σιγανό που γυρνάει σε γρήγορο;
- Απ. Ναι, ναι, ναι. Αυτό.
- Ερ. Όταν χορεύουν σιγανό, αυτό το κάνανε πριν πενήντα χρόνια ή είναι τελευταία;
- Απ. Ναι, το κάνανε. Το χορεύανε, ναι. Το χορεύανε, βεβαίως. Εγώ το θυμάμαι. Στο Ηράκλειο τουλάχιστον το θυμάμαι. Ήμουνα πιτσιρικάς και στα γλέντια που έβλεπα, ας πούμε, σαν μικρός, το θυμάμαι. Ήτανε κι άλλοι σκοποί. Ήτανε ο Τριζάλης.
- Ερ. Μιλάμε τώρα για Ρέθυμνο ή για Ηράκλειο;
- Απ. Και στο Ηράκλειο και στο Ρέθυμνο.
- Ερ. Τριζάλης. Ο οποίος ήτανε τι;
- Απ. Σαν πεντοζάλη, σαν σιγανό πεντοζάλη αλλά με διαφορετικό, είχε κάτι διαφορετικό.
- Ερ. Στο χορό ή στο σκοπό;
- Απ. Και στο χορό και στο σκοπό.
- Ερ. Εσείς παίζετε Τριζάλη;
- Απ. Ναι.
- Ερ. Δεν μας παίζατε όμως.
- Απ. Όχι. Ε, τι να πρωτοπαίζαμε;
- Ερ. Μοιάζει με κοντυλιές δηλαδή ο Τριζάλης;
- Απ. Σιγανό πεντοζάλη. Σα σιγανό πεντοζάλη, αλλά είναι διαφορετικό. Έχει όπως είναι τώρα τελευταία ας πούμε τον Ανωγειανό πηδηχτό που μοιάζει με τον πεντοζάλη αλλά δεν είναι.
- Ερ. Θα μπορούσατε με τη λύρα τώρα να μου παίζετε λίγο Τριζάλη να καταλάβω τι είναι;

- Απ. Αν ήταν το λαούτο θα παίζαμε.
- Ερ. Τώρα, έτσι, λίγο;
- Απ. Όχι. Λοιπόν... Είναι κι άλλοι χοροί.
- Ερ. Ο Ανωγειανός ο πηδηχτός;
- Απ. Ναι, κι ο Ανωγειανός ο πηδηχτός, ας πούμε, μοιάζει σαν πεντοζάλη, αλλά δεν είναι πεντοζάλη. Είναι παρεμφερή.
- Ερ. Στο σκοπό τώρα μιλάμε ή και για το χορό;
- Απ. Για το σκοπό, ναι. Και για το χορό. Και για το χορό, θα δεις, ας πούμε, κάνουνε... Είναι κάπως διαφορετικό. Υπάρχει ρεπερτόριο στην Κρητική μουσική.
- Ερ. Τα πεντοζάλια πώς τα λένε;
- Απ. Σιγανές κοντυλιές. Σιγανές κοντυλιές, έτσι τις λέμε ας πούμε εμείς, στη δικιά μας τη γλώσσα, σιγανές κοντυλιές το οποίο είναι σιγανό πεντοζάλη και μετά πάει στο γρήγορο.
- Ερ. Εάν παίζετε μόνο και δεν υπάρχει κόσμος να χορέψει, θα το πείτε πεντοζάλη ή κοντυλιές;
- Απ. Κοντυλιές. Αν είναι το σιγανό, που λέμε μαντινάδες ας πούμε, όπως προηγουμένως απού είπα, απού, αυτό που μου 'πεν ο Νίκος να γράψω ας πούμε...
- Ερ. Τις κοντυλιές του Ξενοφώντα;
- Απ. Του Ξενοφώντα, ναι. Που δεν ξέρω αν ήτανε του Ξενοφώντα, σου λέω ότι μπορεί να είναι και του Μανασάκη του συγχωρεμένου. Εγώ απ' τον Ξενοφώντα τις άκουσα. Εκεί είναι σε σιγανό στυλ ας πούμε, που 'ναι χορός πιο ήρεμος, πιο σιγά. Και μετά πάει στο γρήγορο ας πούμε, στο πεντοζάλη.
- Ερ. Επιταχύνει δηλαδή.
- Απ. Επιταχύνει, ναι, ο ρυθμός.
- Ερ. Ο σκοπός όμως όταν επιταχύνει δεν μοιάζει με πηδηχτό; Παρά με πεντοζάλη;
- Απ. Όχι, όχι. Γιατί είναι διαφορετικά τα γυρίσματα στο πεντοζάλη από του πηδηχτού ας πούμε, του Καστρινού, του Μαλεβιζιώτη. Μοιάζουνε σε ορισμένα,

αλλά δεν είναι... Έχουνε τελείως διαφορετικά πράγματα το ένα απ' το άλλο.

Ερ. Τι άλλοι σκοποί υπήρχανε την εποχή του πατέρα σας και του παππού σας;
Αγκαλιαστός υπήρχε;

Απ. Βεβαίως, ο αγκαλιαστός, ναι. Ε, το πεντοζάλη ήτανε αγκαλιαστός. Και παλιά
δυμάμαι ας πούμε που χορεύανε το σιγανό αυτό, το πεντοζάλη, και
σταυρώνανε τα χέρια. Κατάλαβες; Ειδικά στους γάμους, που χορεύαμε ας
πούμε «της νύφης το χορό», ήτανε τα χέρια σταυρωτά. Έτσι. Κρατούσες του
διπλανού το χέρι. Κι έτσι γινόταν ο σιγανός, έτσι τον έφτασα εγώ.

Ερ. Σταυρωτό τον λέγατε καθόλου;

Απ. Καμιά φορά ναι, τότε λέγανε. Αλλά πιο πολύ ήτανε σιγανό πεντοζάλη, έτσι.
Απ' τη μεριά τη δική μας ας πούμε.

Ερ. Ναι. Όταν λένε στην Ιεράπετρα αγκαλιαστό, εννοούνε μια συγκεκριμένη
μελωδία που την χορεύανε μ' έναν συγκεκριμένο τρόπο. Πλεκόντουσαν άντρας
- γυναίκα, άντρας - γυναίκα...

Απ. Ναι, ναι, ναι.

Ερ. ...έπλεκαν τα χέρια τους κι έλεγαν:

(Τραγουδάει το σκοπό)

«Αγκαλιαστό θα κάνουμε

Αγκαλιαστό θα κάνουμε

Αγκαλιαστό θα κάνουμε κι έλα να αγκαλιαστούμε».

Τέτοιο σκοπό είχατε εσείς;

Απ. Στην πεδιάδα υπήρχε ένας τέτοιος σκοπός.

Ερ. Στην πεδιάδα Ηρακλείου;

Απ. Ναι. Αυτό τότε παίζανε στις νύφης το χορό. Ξέρεις, ο κάθε τόπος έχει και τα
δικά του ήθη και έθιμα.

Ερ. Μα γι' αυτό ρωτάω.

Απ. Ναι. Αγκαλιαστό, τον είχα δει στην Ιεράπετρα. Κι έχω παίζει πάρα πολλές
φορές στην Ιεράπετρα.

Ερ. Τον παίζετε εσείς;

- Απ. Ναι. Το σιγανό που παίζαμε, ας πούμε, αυτό κάναμε αγκαλιαστό, αυτό λέγαμε αγκαλιαστό ας πούμε γιατί έπιανε...
- Ερ. Αλλά αυτή τη μελωδία που σας είπα τώρα...
- Απ. Ναι, ναι, ναι, έτσι. Σ' αυτό το στυλ.
- Ερ. ... σας είναι γνωστή;
- Απ. Αλλά είναι, αλλά είναι και στην πεδιάδα αυτό.
- Ερ. Ζερβόδεξο; Στο Ρέθυμνο υπάρχει Ζερβόδεξος;
- Απ. Ναι, ναι, ναι. Τώρα τελευταία δεν τους πολυχορεύουνε. Δεν τους ξέρουνε και οι νέοι ας πούμε.
- Ερ. Αυτός ο ζερβόδεξος είχε καμιά ιδιορρυθμία όταν τον χορεύανε;
- Απ. Εγώ να σου πω την αλήθεια, δεν τον είδα, μόνο μια φορά. Και δεν είχα και την αυτή, έτσι να τότε παρατηρήσω. Γι' αυτό δεν μπορώ...
- Ερ. Παίζετε εσείς Ζερβόδεξο;
- Απ. Δεν τον ξέρω.
- Ερ. Πρινιώτη;
- Απ. Ε, ναι. Ο Πρινιώτης είναι περίπου όπως το Μικρό μικράκι ή τον Τριζάλη, έτσι μοιάζει κι αυτός. Δεν είναι...
- Ερ. Τον παίζετε τον Πρινιώτη εσείς;
- Απ. Ε, δεν είναι... Το ίδιο πράγμα σχεδόν είναι.
- Ερ. Όταν παίζετε ένα συρτό, όταν έχετε μερακλήδες, είπατε ότι «θα παίξω τώρα ό,τι παίξω όταν παίξω για μερακλήδες». Ποια συρτά θα βάλετε;
- Απ. Ε, είναι πάρα πολλά. Τώρα...
- Ερ. Ποια συρτά ας πούμε παίζατε; Τι παίζατε; Θα βάλετε τον Πρώτο τον Χανιώτη που λέμε;
- Απ. Ναι. Μα τότε ζητάνε κιόλας, ναι. Ξέρετε; Είναι ρυθμικό κομμάτι, ρυθμικό κομμάτι, το οποίο και να μην ξέρεις, σε σπρώχνει δηλαδή ο ρυθμός, ο ήχος, η μουσική. Σε σπρώχνει τα πόδια να χορέψεις.
- Ερ. Πώς τον λένε; Πρώτο Χανιώτη ή Πρώτο;
- Απ. Πρώτο Χανιώτη, Πρώτο συρτό. Τον Πρώτο.

Ερ. Τον Πρώτο.

Απ. Δηλαδή στα γλέντια απάνω ας πούμε, «παίξε μου τον Πρώτο». Τώρα ποιος τον έχει γράψει, ποιος τον έχει βγάλει, αμφιβάλλω αν ξέρει κανείς. Όμως αυτό είναι ειδικά στο Ρέθυμνο, είναι το 85% να ξεκινήσεις και να παίζεις, όχι μια, αλλά πάρα - πάρα πολλές φορές τον Πρώτο. Σ' ένα γλέντι. Δηλαδή μπορεί να γίνεις κουραστικός ας πούμε κάποια στιγμή από τον Πρώτο συρτό. Δηλαδή αυτοί, εκεί, αυτό τους αρέσει, όπως είναι...

Β' ΠΛΕΥΡΑ

Ερ. Ναι. Για πείτε μας.

Απ. ... Όπως του Σκορδαλού ας πούμε, ο Άνεμος, που είναι ένα κομμάτι ρυθμικό. Ο Σκορδαλός..

Ερ. Τον ζητάνε και τον Άνεμο του Σκορδαλού;

Απ. Βεβαίως. Είναι ένας πολύ μεγάλος λυράρης, ήτανε ένας πολύ μεγάλος λυράρης. Έχει αφήσει μία μεγάλη παρακαταθήκη στην Κρητική μουσική. Ήταν μια αστείρευτη πηγή, δεν ξέρω αν ήτανε δικά του όλα τα κομμάτια που έχει γράψει, αυτό δεν θα το κρίνω εγώ, τα οποία έχω ακούσει από πιο παλιούς του Θανάση κομμάτια... Όμως ήτανε φοβερός εκτελεστής. Αυτό που έγραφε, ήτανε η εκτέλεση πετυχημένη. Περνούσε στον κόσμο. Και ήτανε η αιτία, ο τρόπος του παιξίματος του και ο ρυθμός που έδινε. Ο Μουντάκης είχε μιαν άλλη φαντασία. Εγώ είχα την τύχη να κάνω και με τους δυο συνεργασία. Επαγγελματική. Και με το Σκορδαλό...

Ερ. Ποια χρονιά;

Απ. Το 1976 για ένα μήνα στο «Κάστρο» που έπαιζα εγώ τότε, ήρθε ο Σκορδαλός.

Ερ. Και ο Μουντάκης;

Απ. Και μετά, το '79 το καλοκαίρι έκανα με το Μουντάκη στην «Αρετούσα», που είχανε οι αδελφοί Σαρρή. Ο Ορέστης κι ο Γιώργης.

Ερ. Σε ποιο μέρος;

Απ. Στο Ηράκλειο. Ένα φοβερό μαγαζί, καλοκαιρινό. Και έκανα με τον Μουντάκη συνεργασία. Και μία βραδιά, ήτανε Φραγκιουδάκης, Σκορδαλός, Μουντάκης, κι οι τρεις μαζί, που έκανε ο Σύλλογος Φίλων Κρητικής μουσικής Ηρακλείου μια εκδήλωση και ο πρόεδρος ο συγχωρεμένος ο Πετρόπουλος ο Κώστας, λέει στο αφεντικό του καταστήματος, στο Σαρρή τον Ορέστη, του λέει, «σύντεκνε» - ήτανε συντέκνοι - «σύντεκνε, θέλω να φέρεις τον Σκορδαλό». Του λέει... ο Ορέστης ήτανε και Σκορδαλικός δηλαδή, που τ' άρεσε ο Σκορδαλός. Είναι... ο Σαρρής ο Ορέστης που μιλάμε αυτή τη στιγμή ήτανε από τους μεγαλύτερους χορευτές που έχουνε βγει στην Κρήτη. Για μένα. Ορέστης δεν θα ξαναβγεί. Τον χορό του τον έχω... άντε να έχω άλλον έναν δει σαν Ορέστη. Περίπου, όχι αντιγραφή, περίπου. Καλοί χορευτές πάρα πολλοί, αλλά Ορέστης δεν ξαναβγαίνει. Ήτανε φοβερός μερακλής, φοβερός χορευτής, πολύ ωραίος άντρας και εκεί έκανα συνεργασία λοιπόν με τον Μουντάκη, και στην βραδιά που σας λέω ήταν «του Κληρόνου».

Ερ. 24 Ιουνίου.

Απ. Ναι, 24 Ιουνίου. Και κάνανε ας πούμε μια βραδιά «του Κληρόνου», και ήτανε Μουντάκης, Σκορδαλός, κι εγώ.

Ερ. Και τι παίζατε;

Απ. Ε, όλα τα... όλα. Κι ήτανε και χορευτές πάρα πολλοί. Τότε παίζαμε με τον συγχωρεμένο τον Μανούσο τον Παπατσαρά που είπα και προηγουμένως, τον Μιχάλη τον Φραγκιαδάκη, λαούτο, ένα πολύ μεγάλο όργανο κι αυτός αυτή τη στιγμή και τον Γιώργο τον Παππουτσάκη κιθάρα.

Ερ. Συνηθίζεται έτσι, βέβαια ξεφεύγουμε λίγο από το θέμα, αλλά συνηθίζουνε να παίζουνε κιθάρα και λαγούτο, να συνοδεύουν λύρα;

Απ. Ναι, ναι, ναι. Συνηθίζεται τώρα καμιά εικοσιπενταετία.

Ερ. Τώρα τελευταία.

Απ. Ναι, μια εικοσιπενταετία, ναι. Και παλιά βέβαια, προς τη Σητεία υπήρχε η κιθάρα ας πούμε σαν βοηθός στο βιολί. Γιατί έχει η Σητεία καλούς..

Ερ. Κιθαρίστες.

- Απ. ...και κιθάρες, και όργανα καλά. Βιολιά, λύρες.
- Ερ. Όταν παίζατε με το Σκορδαλό και το Μουντάκη, ένας - ένας έπαιζε.
- Απ. Ναι, ναι.
- Ερ. Δεν παίζατε ποτέ και οι τρεις μαζί.
- Απ. Όχι. Με τον Μουντάκη είχαμε παίξει μαζί κάνα δυο φορές, έτσι, κι οι δυο μαζί.
- Ερ. Και πόσα λαούτα;
- Απ. Τα λαούτα που σας είπα.
- Ερ. Δυο.
- Απ. Ναι. Αλλά ήτανε ανεπανάληπτοι κι οι δυο. Άλλο στυλ ο ένας, άλλο στυλ ο άλλος. Αλλά ήτανε, για μένα ήτανε μεγάλοι καλλιτέχνες κι οι δυο. Δηλαδή δεν βγαίνουνε σήμερα εύκολα. Υπάρχουνε και τώρα όργανα, πάρα πολύ καλά όργανα, νεαρούς που ακούω ας πούμε...
- Ερ. Ποιοι έτσι...
- Απ. Δεν θέλω να πω ονόματα αλλά είναι καλά όργανα, υπάρχουνε αυτή τη στιγμή νέοι, νεολαία, πάρα πολύ καλοί. Αν προσέξουνε λίγο αυτό που παίζουνε να μην το μπασταρδεύουνε, αλλά... Δηλαδή να μην ξεφεύγουν απ' την παράδοση.
- Ερ. Πώς το εννοείτε αυτό;
- Απ. Ε, πώς το εννοώ.
- Ερ. Το «μπαστάρδεμα» αυτό, τι είναι;
- Απ. Το μπαστάρδεμα, ναι. Ε, πάει σε στυλ, όχι το γνήσιο παραδοσιακό ας πούμε.
- Ερ. Τι κάνουνε, δηλαδή;
- Απ. Ε, δεσ βάνουνε πάρα πολλά δάχτυλα μέσα. Γιατί μπορείς να 'χεις την ευχέρεια, σου λέω τώρα για ευχέρεια, ο Μουντάκης δεν καταλάβαινε τίποτα στην ευχέρεια. Πολύ ευχέρεια. Αλλά ήτανε, ξέρεις. Παν μέτρον άριστον που λέμε. Ήτανε τα κομμάτια του όλα μετρημένα. Τώρα ακούς ας πούμε και τα κάνουνε πολύ σαλατοποιημένα.
- Ερ. Δηλαδή βάζουνε περισσότερα στολίδια απ' ό,τι πρέπει.
- Απ. Ναι, αυτό ακριβώς. Τα πολλά ξόμπλια που λέμε, χαλούνε τη μαγειρική. Βέβαια σου λέω ότι υπάρχουνε πάρα πολύ καλά όργανα και τώρα, νέοι. Έχω

ακούσει πάρα πολύ καλά παιδιά, ας πούμε. Παιδιά νέα και παίζουνε. Κι έχω έτσι..., αν προσέξουνε πιστεύω η παράδοση μας δεν θα χαθεί. Ναι μεν η ξένη μας έχει πολύ εισβάλει ας πούμε αλλά πιστεύω ότι είναι στο χέρι μας, σε όσους κάνουν αυτή τη δουλειά τέλος πάντων, να κρατήσουνε.

Ερ. Αυτό το μαστάρδεμα που λέτε έχει σχέση και με το πώς συνδέουμε τη μια μελωδία -στα συρτά ας πούμε - με την άλλη;

Απ. Βεβαίως, βεβαίως.

Ερ. Υπάρχει κάποιος συγκεκριμένος τρόπος που συνδέετε εσείς ας πούμε ένα συρτό μ' ένα άλλο;

Απ. Υπάρχουνε δρόμοι. Εντάξει, κάποια στιγμή μπορεί ένας λυράρης να παίζει σ' ένα γλέντι και να σου πει αυτός που χορεύει ας πούμε, «παίξε μου αυτό το κομμάτι», που να μην είναι στο δρόμο που παίζεις τη στιγμή εκείνη. Θα προσπαθήσεις άμα είσαι βέβαια επαγγελματίας καλός και τεχνίτης, να τον ευχαριστήσεις, θα τον ευχαριστήσεις. Για να τον ευχαριστήσεις θα μπει και στον άλλο δρόμο, ας πούμε. Αλλά αυτό δεν μπορείς να το κάνεις αυτομάτως. Πρέπει να περάσει κάποιο χρονικό διάστημα, δυο - τρία λεπτά ας πούμε, να τελειώσει το κομμάτι που παίζεις και να βρεις τον τρόπο να πας στον άλλο δρόμο ας πούμε. Μπορεί να 'ναι αντίθετο μ' αυτό που παίζεις.

Ερ. Ο δρόμος είναι ο ήχος;

Απ. Όχι, είναι οι κλίμακες ας πούμε. Οι δρόμοι οι οποίοι, λέει ας πούμε «από Φα, από Ρε, από Ρε, από Ντο, από Μι, από Σι, από Λα». Κατάλαβες;

Ερ. Τις ονομάζετε, οι λυράρηδες, έτσι;

Απ. Ναι, όσοι ξέρουνε νότες, εγώ δεν ξέρω νότες.

Ερ. Εσείς καταλαβαίνετε το άκουσμα και λέτε «δεν πάει στον ίδιο δρόμο, πρέπει να κάνω κάτι για να το βγάλω εκεί»;

Απ. Ε, ναι, ναι, βεβαίως. Ε, βέβαια. Μπορεί να ακούσει όμως ένας από κάτω ας πούμε, είσαι ας πούμε σ' ένα γλέντι και μπορεί να σε σχολιάσει, να σου πει «τώρα τι παίζει αυτός»; Αλλά δεν ξέρει ότι εμένα, εγώ για να πάω εκεί, κάποιος μου το 'χει ζητήσει, τ' αρέσει το κομμάτι. Με καταλάβατε; Υπάρχουν

αυτές οι... Αλλά εγώ εννοώ για δισκογραφικές δουλειές ας πούμε ότι πρέπει να προσέχουνε οι σημερινοί που γράφουνε, να αφήσουνε κάτι που να μείνει. Γιατί το να γράψεις κάτι το οποίο δεν έχει ουσία είναι το μόνο εύκολο. Αλλά πόσο θα κρατήσει; Έτσι δεν είναι; Αυτή τη στιγμή ας πούμε, θα πω ένα παράδειγμα. Το Ροδινό που είπαμε προηγουμένως ή αν θες τον Σκορδαλό, ο Ροδινός θα παίζεται μέχρι να υπάρχει Κρητική μουσική. Γιατί ήτανε ποιότητα. Ο Σκορδαλός Έχει γράψει ας πούμε πόσα κομμάτια; Το Μόνο εκείνος π' αγαπά του Σκορδαλού έχει γραφτεί το 1946. Έτσι; Όσο χρονών είμαι τώρα εγώ. Ουδέ ένας λυράρης, ουδέ ένας λυράρης, μόνο εγωιστικά μπορεί να το πει, ότι θα πάει σε γλέντι και δεν θα παίζει το Μόνο εκείνος π' αγαπά. Θα του το ζητήσουνε. Είναι ένα κομμάτι λοιπόν, που είναι πενήντα οχτώ χρόνια σουξέ.

Ερ. Γιατί πιστεύετε ότι έχει μείνει αυτό το κομμάτι;

Απ. Γιατί ήτανε κάτι καλό.

Ερ. Όσον αφορά το στίχο;

Απ. Και το στίχο και η μουσική. Αυτά επαντρευτήκανε. Τελείωσε. Και είναι εφ' όρου ζωής ας πούμε παντρεμένα, δεν υπάρχει χωρισμός εκεί.

Ερ. Στο Μόνο εκείνος π' αγαπά βάζουν άλλες μαντινάδες;

Απ. Ναι, μπορείς να βάλεις. Είναι η μουσική τέτοια που δένει. Βέβαια να βρεις την κατάλληλη μαντινάδα. Δεν σου λέω να λες τώρα μαντινάδες που είναι άσχετες με το κομμάτι. Έτσι; Γιατί, ξέρεις, η μουσική δένει και με το στίχο. Για να 'χει επιτυχία ας πούμε ένα κομμάτι, δεν μπορεί να λες... να 'ναι δηλαδή η μουσική φοβερή κι ο στίχος να μην λέει τίποτα.

Ερ. Αλλά πάντως επιτρέπεται. Κάποιος που θα σας ακούσει ας πούμε να βάζετε άλλες μαντινάδες, δεν θα πει «α, το μπαστάρδεψε»;

Απ. Όχι. Αν είναι οι μαντινάδες σωστές, να 'χουνε την προσωπικότητα της μουσικής, βεβαίως. Δεν μπορεί να σχολιάσει κανείς.

Ερ. Πειραχτικές μαντινάδες θα λέγατε στο Μόνο εκείνος π' αγαπά;

Απ. Όχι.

- Ερ. Ερωτικές πάλι θα λέγατε.
- Απ. Ναι, ερωτική μαντινάδα. Εκεί πάει ερωτική μαντινάδα.
- Ερ. Δηλαδή στο ύφος που είναι του Σκορδαλού η μαντινάδα.
- Απ. Ε, βέβαια. Δεν μπορείς να πεις ας πούμε εκεί, σατυρική μαντινάδα. Δεν πάει. Γιατί μετά ρίχνεις το κομμάτι να πούμε στον κάλαθο των αγρήστων.
- Ερ. Ναι. Τα νέα τραγούδια που έχουνε μπει στο ρεπερτόριο ποια είναι; Έχουνε μπει τραγούδια καινούργια;
- Απ. Έχουν.
- Ερ. Δηλαδή εσείς τώρα, ακούσατε τον παππού σας, τον πατέρα σας, έχετε ακούσματα από παλιούς. Έχετε από Σκορδαλό.
- Απ. Βεβαίως, βεβαίως.
- Ερ. Τώρα οι νέοι ας πούμε παίζουνε και κάποια πράγματα καινούργια που τα ακούτε τώρα;
- Απ. Παίζουν οι νέοι, ναι. Αυτό θέλω να πω, βεβαίως υπάρχουνε πάρα πολλά κομμάτια τα οποία...
- Ερ. Τι είναι αυτά; Συρτά είναι;
- Απ. Συρτά, κοντυλιές, διάφορα τραγούδια άλλα... Βέβαια πολλοί το πάνε στο κλαψούρικο ας πούμε τώρα.
- Ερ. Στο πιο λαϊκό;
- Απ. Στο καψούρικο. Δηλαδή ακούς ορισμένους καλλιτέχνες καινούργιους ας πούμε που γράφουνε, ενώ είναι παιχτικά πάρα πολύ ωραίο, πάει προς το καψούρικο ας πούμε. Ναι μεν και οι παλιοί το 'χανε αλλά το δίνανε με έναν άλλο τρόπο, με ένα άλλο αυτό. Με κατάλαβες; Δηλαδή, είχε μια άλλη ουσία.
- Ερ. Όταν παίζετε εσείς τον *Πρώτο τον Χανιώτη*, μετά πού το γυρνάτε; Μπορείτε να το γυρίσετε οπουδήποτε; Μπορείτε να πάτε στον *Άνεμο*;
- Απ. Ναι, γιατί είναι απ' τον ίδιο δρόμο.
- Ερ. Στο *Μόνο εκείνος π' αγαπά*;
- Απ. Ε, θα πρέπει να κάνω κάποια κατσουκανιά για να πάω εκεί.
- Ερ. Κατσουκανιά.

- Απ. Δεν δένει το ένα κομμάτι με τ' άλλο.
- Ερ. Πείτε ότι βάζετε ας πούμε τον *Πρώτο Χανιώτη*, μετά βάζετε τον *Άνεμο*. Μετά μπορείτε να το κλείσετε εκεί ή να συνεχίσετε, να παίξετε ένα άλλο συρτό.
- Απ. Μπορείς να πας από τον *Άνεμο* σε άλλα κομμάτια τα οποία είναι... να μη ξεφύγεις απ' το... Κατάλαβες
- Ερ. Απ' το δρόμο;
- Απ. ... απ' το δρόμο ας πούμε.
- Ερ. Μετά μπορείτε να ξαναεπιστρέψετε στο *Πρώτο*;
- Απ. Βεβαίως. Μπορείς. Μα μπορείς ανά πάσα στιγμή να μπεις σε οποιοδήποτε κομμάτι αλλά ένας απ' αυτούς έχει μουσικό αυτί ή παίζει κάποια μουσική και ξέρει, ας πούμε, θα του φανεί παράξενο. Θα πει τώρα «αυτός τι κάνει εκεί πέρα»; Σου λέω ότι καμιά φορά...
- Ερ. Ποιο θα του φανεί παράξενο; Το ότι ξαναγυρνάτε στο *Πρώτο*;
- Απ. Όχι. Αν μπω ας πούμε σε κομμάτια τα οποία δεν είναι στο δρόμο αυτό, έτσι;
- Ερ. Όχι, εγώ άλλο ρωτάω τώρα. Πείτε ότι έχετε παίζει το *Πρώτο*, το *Άρωμα*, έναν άλλο, δεν ξέρω αν τους λέτε εσείς έτσι όπως τα λένε στα Χανιά, αυτό είναι ένα άλλο ερώτημα. Που τους λένε *Λουσακιανός*, *Κισσαμίτικος*, του *Καραγκιουλέ*...
- Απ. Ε, αυτοί τώρα, κάθε χωριό έβγαλε και το δικό του τάχα το σκοπό ας πούμε.
- Ερ. Ας πούμε ότι παίζετε ένα συρτό, παίζετε ένα δεύτερο, παίζετε ένα τρίτο, μετά μπορείτε να ξαναγυρίσετε να παίζετε πάλι το δεύτερο; Τον *Πρώτο*;
- Απ. Βεβαίως, ναι. Βεβαίως. Μπορείς.
- Ερ. Ή θα πούνε «α, αυτός δεν έχει άλλα να παίζει και μας παίζει τα ίδια»;
- Απ. Όχι. Αυτό είναι..., αν το ζητήσουν θα το κάνω.
- Ερ. Όχι, εγώ λέω σε μια σειρά. Χορεύουνε.
- Απ. Σε μια σειρά όχι, δεν θα μπω στα ίδια κομμάτια.
- Ερ. Δεν θα ξαναπαίζετε.
- Απ. Όχι. Δεν χρειάζεται να μπεις. Εκτός και στο ζητήσουνε, αυτό είναι άλλο θέμα. Εκτός και δεν έχεις ρεπερτόριο να παίζεις. Εκτός και δεν έχεις, δηλαδή οι δυνατότητές σου είναι σε ορισμένα κομμάτια και πέρα από 'κει τελείωσε.

Αλλά υπάρχουνε τόσα κομμάτια και από επιφανείς καλλιτέχνες κι από μη, που έχουνε γραφεί, που είναι και χορευτικά και ακουστικά ωραία, έτσι; Έχουνε γράψει όλοι, πάρα πολύ καλή μουσική. Δηλαδή είναι... του Ευλούρη θες, του Σηφογιωργάκη θες, του Κλάδου θέλεις, του Ροδάμανθου θέλεις, του Μουντάκη θέλεις, του Ροδινού θες, του Καρεκλά, του Λαγού. Δηλαδή, απ' αυτούς που σου λέω τώρα ας πούμε, Κισσαμίτικα κομμάτια... Το Άρωμα ας πούμε... Εγώ παίζω πάρα πολλά γιατί είχα την τύχη να κάνω συνεργασία με ένα λαούτο ας πούμε από τα Χανιά, τον Πέτρο τον Καρμπαδάκη, ο οποίος με έμαθε και πάρα πολλά όμορφα Κισσαμίτικα κομμάτια τα οποία δεν τα ξέρα, ας πούμε.

Ερ. Πάντως αυτό το οποίο θέλω να πω είναι ότι όταν παίζετε ένα συρτό, δεν θα ξαναεπιστρέψετε εκεί στην ίδια σειρά.

Απ. Όχι.

Ερ. Θα το αποφύγετε.

Απ. Θα το αποφύγω, να πάω κάπου αλλού.

Ερ. Στις κοντυλιές γίνεται αυτό ή δεν υπάρχει πρόβλημα;

Απ. Και στις κοντυλιές γίνεται.

Ερ. Δηλαδή τι γίνεται στις κοντυλιές;

Απ. Ε, υπάρχουνε πάρα πολλά γυρίσματα. Πολλών ειδών κοντυλιές.

Ερ. Ναι. Παίζετε ένα γύρισμα, παίζετε ένα δεύτερο, παίζετε ένα τρίτο, παίζετε ένα τέταρτο.

Απ. Ναι, θα παίζεις λοιπόν, θα προσπαθήσεις, θα προσπαθήσεις κάθε φορά να κάνεις παραλλαγές ας πούμε οι οποίες να μην είσαι στο ίδιο μοτίβο συνέχεια, να 'σαι κουραστικός στον άλλο που σ' ακούει.

Ερ. Όταν τραγουδάει κάποιος; Αλλάζει αυτό;

Απ. Είναι οι δυνατότητες που έχει να τραγουδήσει. Γιατί είναι πάρα πολλοί που μπορεί να πλησιάσουν στα όργανα ας πούμε, να θέλουν να τραγουδήσουν αλλά να μην μπορούν να πάνε με το ρυθμό του οργάνου, της λύρας. Ή του μαντολίνου ή του βιολιού, ό,τι παίζει. Λαούτο.

- Ερ. Όταν τραγουδάτε ένα συρτό ας πούμε για παράδειγμα, ξεκινάτε και παίζετε ένα σκοπό. Δεν μπορείτε να το γυρίσετε πριν πείτε και τη δεύτερη φράση, έτσι δεν είναι;
- Απ. Ε, βέβαια.
- Ερ. Πρέπει να 'ναι και η πρώτη και η δεύτερη φράση στην ίδια μελωδία.
- Απ. Βεβαίως, βεβαίως.
- Ερ. Και μετά από 'κει μπορεί να γυρίσει.
- Απ. Ε, μετά μπορεί να... Ολοκληρώνεις τη μαντινάδα και μετά πας αλλού.
- Ερ. Ο λαγουτιέρης πώς καταλαβαίνει πότε θα γυρίσετε εσείς;
- Απ. Ο λαγουτιέρης επειδή είναι, όπως στα ντραμς, δηλαδή τα λαούτα ας πούμε εγώ αυτή τη στιγμή που εμάς μας εσυνοδεύουνε, είναι η ντραμς της ορχήστρας, στα Κρητικά. Ο λαγουτιέρης κρατάει το ρυθμό ας πούμε, κρατάει... ναι μεν άμα έχει τη δυνατότητα και σολάρει, θα παίζει και τα σόλα, αλλά θα γιομώσει κιόλας, θα κρατήσει το ρυθμό, και βέβαια είναι κι ο τραγουδιστής πόσες δυνατότητες έχει καλές να μη φεύγει απ' το ρυθμό ας πούμε που χορεύουνε. Πρέπει να παρακολουθείς το χορευτή, γιατί δεν είναι μόνο να παίζεις, ας πούμε, ακουστικά. Άμα θα παίζεις ακουστικά και θα σ' ακούει ο άλλος, είναι άλλο θέμα κι άλλο είναι την ώρα που χορεύουνε.
- Ερ. Εσείς νομίζετε ότι βάζετε περισσότερα ας πούμε μέτρα που κρατάτε... (τραγουδάει με τάρα τα τάρα τα)
- Απ. Όχι.
- Ερ. ... και διαφορετικές επαναλήψεις θα βάλετε όταν θα χορεύουνε μπροστά σας προκειμένου να κόψει ο χορευτής μαζί με το τελείωμα της φράσης του σκοπού;
- Απ. Ε, ο χορός έχει μέτρα. Έτσι; Και όταν παίζει ο λυράρης και δεν παρακολουθεί τον χορευτή, δεν μπορείς, υπάρχει μπέρδεμα. Και είναι και πάρα πολλοί χορευτές οι οποίοι χάνουν το ρυθμό, και θα πρέπει εκεί να έχει μαεστρία ο λυράρης ή ο βιολιτζής ή όποιος είναι, να ξαναμπεί, να τόνε βρει το χορευτή. Είναι πολύ λυράρηδες που δεν μπορούν να μπούνε. Δεν μπορεί να φύγει δηλαδή απ' το ρυθμό που κρατεί να πάει με το χορευτή. Αυτό είναι... θέλει εκεί μια

τεχνική να πούμε, και ξαναβρίχνεις το ρυθμό. Γιατί κρατάν τα λαούτα το μπάσο και σε κρατάνε σε ένα σημείο. Εσύ πρέπει να κάνεις τώρα μια σκεπασταρά που λέμε, να υπερπηδήσεις κάτι για να ξανα... Αλλά χρειάζεται τεχνική εκεί. Και, βέβαια, μπορεί να φανεί στον κόσμο από κάτω - όσοι ξέρουνε - αλλά μπορεί να μη δώσει κανείς σημασία γιατί θα κουβεντιάζει ή δεν ξέρω τι. Αλλά αυτό είναι... Εμένα μου 'χει τύχει εκατομμύρια φορές.

Ερ. Εκεί που αρχίζει η φράση δηλαδή της λύρας εκεί πρέπει να αρχίζει κι ο χορός;

Απ. Ε, βέβαια, και το τσάκισμα του ποδιού.

Ερ. Κι εκεί που κόβει ο χορευτής να κόβει κι η φράση;

Απ. Ε, βέβαια.

Ερ. Εκεί είναι η μαεστρία;

Απ. Εκεί είναι η μαεστρία, ε βέβαια. Ε, βέβαια.

Ερ. Ο συγχωρεμένος ο Ναύτης μας είχε πει ότι υπάρχουνε, τα είχε ταξινομήσει έτσι στο μυαλό του, κάποια συρτά κι έλεγε ότι υπάρχουν συρτά που είναι τέσσερα. Τέσσερα κι έξι.

Απ. Ναι.

Ερ. Τέσσερα κι οχτώ. Οχτώ κι οχτώ.

Απ. Ναι, ναι, ναι, βεβαίως.

Ερ. Τα λέτε κι εσείς αυτά;

Απ. Βεβαίως.

Ερ. Τα μετράτε;

Απ. Βεβαίως.

Ερ. Είδα ότι ακόμα βγάλατε το παπούτσι για να μην ακούγεται στην ηχογράφηση και χτυπάγατε ακόμη και με την κάλτσα.

Απ. Ε, βέβαια.

Ερ. Αυτό τώρα γιατί το κάνετε; Γιατί χτυπάτε το πόδι; Σε τι σας βοηθάει;

Απ. Αυτός είναι ο ρυθμός. Αυτός είναι ο ρυθμός. Εγώ δεν μπορώ να...

Ερ. Αμα σας λέγαν να μη το χτυπάτε; Θα μπορούσατε να παίζετε;

Απ. Μπορώ να παίζω, μπορώ να παίζω, αλλά αυτό σε κρατάει σταθερό στο πιο

γρήγορο ή πιο αργό. Στο πιο γρήγορο ή στο πιο σιγανό. Κι αν θα φύγεις απ' το ρυθμό αν δεν χτυπάς το πόδι σου, μια στιγμή πες ότι έφυγες απ' το ρυθμό ή ότι έφυγε το λαούτο, τι κάνεις; Πας κόντρα με τους χορευτές.

Ερ. Για να βρεις το λαούτο...;

Απ. Ε, βέβαια, πρέπει να ψάξεις γιατί ψάχνονται απάνω όλοι.

Ερ. ... ή για να βρεις το χορευτή;

Απ. Και το χορευτή. Πες ότι εγώ έφυγα απ' το ρυθμό γιατί τραγουδούσα γιατί δεν ξέρω τι -μου μίλησε κανείς. Κι ο λαγουτιέρης έφυγε απ' το ρυθμό κι αυτός γιατί δεν χτυπά το πόδι του να κρατάει το ρυθμό πάντα. Έτσι; Έγινε η δουλειά μπάχαλο.

Ερ. Και ποιος θα επαναφέρει την τάξη; Εσείς ή ο λαγουτιέρης;

Απ. Πάλι ο λυράρης.

Ερ. Ο λυράρης.

Απ. Ή και το λαούτο ας πούμε αν είναι... Γιατί κι οι δυο είναι υπεύθυνοι απάνω, ας πούμε, κι οι τρεις. Δεν είναι ο ένας. Αλλά το κύριο όργανο ας πούμε, που έχει την προτεραιότητα, είναι η λύρα. Αλλά στο ρυθμό είναι, η ντράμς είναι το λαούτο. Είναι ο ρυθμός, εκεί κρατιέται ας πούμε.

Ερ. Εσείς προτιμάτε να παίζετε με ένα λαούτο ή με δύο;

Απ. Με δυο λαούτα όταν είναι και τα δυο καλά και μπορούν να συνεννοηθούν αναμεταξύ τους. Γιατί είπα προηγουμένως ότι υπάρχουνε όργανα πάρα πολύ καλά αυτή τη στιγμή, φτασμένοι ας πούμε παιχτικά, και θέλει ο ένας να συνεργίζεται με τον άλλο ας πούμε ποιος θα παίξει πιο πολλά δάχτυλα ή ποιος θα παίξει... Αυτό είναι...

Ερ. Αρνητικό.

Απ. Αρνητικό. Θα πρέπει να αφήνει ο ένας τον άλλο ας πούμε. Κάποια στιγμή να παίξει ο ένας, να σολάρει, και να αφήσει και τον άλλο να βαστάει ας πούμε το τέμπο αυτό που κρατάνε, ας πούμε, το ρυθμό, που να βοηθήσει και τη λύρα και το χορευτή. Και ακουστικά, έτσι; Και ακουστικά.

Ερ. Βέβαια. Όταν είναι δυο λαούτα, συνήθως ο ρόλος του κάθε λαούτου είναι

συγκεκριμένος; Ο ένας θα κρατάει ακκοπανιαμένο και ο άλλος θα παίζει σολιστικά ή εναλλάσσονται οι ρόλοι;

Απ. Δεν είναι απόλυτο αυτό όταν είναι καλοί κι οι δυο. Έτσι; Εγώ έχω παίξει με πάρα πολλούς, έτσι, φτασμένους λαγουτιέρηδες, όπως σας είπα για τον Μανούσο και με το Μιχάλη το Φραγκιαδάκη ο οποίος ο Μιχάλης είναι ένας από, από τα νέα όργανα που παίζουνε στην Κρήτη, είναι ένας από τους καλύτερους λαουτιέρηδες. Και παραδοσιακός, και παιχτικά πολύ καλός. Όπως κι άλλοι πολλοί. Υπάρχουνε πάρα πολλοί. Λέω αυτούς που... Ο Μιχάλης, επειδή του άρεσε ο Μανούσος, είχε πιο λίγα δάχτυλα ο Μανούσος, αλλά είχε μια ιδιαίτερη μπένα. Κι άφηνε τον Μανούσο λοιπόν, τ' άφηνε την πρωτιά όλη. Ενώ παιχτικά ας πούμε, να σολάρει ο Μιχάλης, ήτανε άλλο πράμα απ' το Μανούσο. Αλλά τον άφηνε γιατί του άρεσε αυτό το στυλ που έπαιζε, το παραδοσιακό, το γνήσιο λαγούτο. Άκουγες το λαγούτο, άκουγες τις κενές που έπαιζε η μπένα του Μανούσου ας πούμε. Και έλεγες τι πράμα είναι αυτός; Και τον εβοηθούσε ο Μιχάλης, ας πούμε. Ε, μετά ο Μανούσος, ήθελε να ακούσει το Μιχάλη γιατί τ' αρέσει ας πούμε, όπως είναι ο Στιβαχτάκης ο Χρήστος, όπως είναι ο Πετσάκης ο Μιχάλης, όπως το Αποστολάκη τον Δημητράκη, οι Σαλούστρηδες, Μανώλης, Αντώνης... σαν λαούτα λέω τώρα ας πούμε, απ' τα καινούργια. Οι οποίοι είναι φοβεροί παίχτες.

Ερ. Ναι. Αλλά θέλω να πω ότι ο καθένας συνήθως έχει ένα ρόλο ή μπορεί να εναλλάσσονται οι ρόλοι;

Απ. Εκεί, εκεί τώρα...

Ερ. Είναι η ισορροπία.

Απ. Είναι η ισορροπία απάνω ας πούμε, «παιδιά ξέρετε...». Δηλαδή ένα συγκρότημα ας πούμε άμα είναι μαζί καιρό, πρώτον δένονται, το δέσιμο είναι για μένα το μεγαλύτερο πράμα. Δηλαδή με το Νίκο τώρα αν δεν παίζαμε εμείς ένα μήνα, σε ένα μαγαζί κάθε βράδυ, θα άκουγες κάτι άλλο απόψε, αυτά που γράψαμε τέλος πάντων.

Ερ. Εγώ είδα εδώ που γράψατε τώρα, ότι παιδευόταν ο Νίκος να βγάλει ακόμη και

την ψιλή τη νότα ας πούμε, και την τελευταία τη νότα να 'ναι η ίδια μαζί με εσάς, στα συρτά ας πούμε.

Απ. Βεβαίως. Γιατί είναι καλός μουσικός, του αρέσανε τα κομμάτια, κι ήθελε να μην υστερεί, ας πούμε, παιχτικά. Γιατί έχει την ευχέρεια να παίζει, κατάλαβες;

Ερ. Θα πείραζε δηλαδή για σας ή για το άκουσμα γενικότερα εάν δεν έπαιζε το λαγούτο την κάθε λεπτομέρεια, έτσι, να σολάρει; Κάθε νότα του σκοπού;

Απ. Όχι, όχι. Απλώς αυτός, και για μένα θα 'τανε καλό και για αυτόν ας πούμε, ότι «α, ξέρεις κάτι; Εκεί παίζει ο Καραβυράκης». Κι ακούγεται Καραβυράκης. Όπως λέμε ας πούμε Μαρκογιάννης. Λέμε Κουτσοурέλης. Έχουνε μείνει αυτοί. Ή ο Μαρκοδαγγέλης. Μεγάλο όργανο, τεράστιος. Ο οποίος..., εντάξει ο Βαγγέλης είναι άλλη σχολή. Έχει πάει, έχει τελειώσει Ωδεία, έχει κάνει ας πούμε, ήτανε κοντραμπάσο στην Κρατική ορχήστρα Αθηνών, πήρε σύνταξη. Μιλάμε μεγάλος μουσικός. Ο οποίος έχει γράψει και πολλά πράγματα τα οποία έχουν μείνει. Μια προσωπικότητα οργάνου ας πούμε.

Ερ. Όταν γυρνάτε εσείς στο σκοπό, πού ξέρει ο λαουτιέρης ότι θα γυρίσετε και πού θα το πάτε;

Απ. Ε, το καταλαβαίνει από τα... Παρακολουθεί κατ' αρχήν.

Ερ. Κοιτάξεστε καθόλου;

Απ. Βεβαίως. Και πολλές φορές κοιταζόμαστε, αλλά όταν παίζεις συνέχεια μ' ένα όργανο, δηλαδή κάνεις συνεργασία, με το Μανούσο τώρα εγώ, ότι και να 'παιζα, ήξερε πού θα πήγαινα απ' το ένα κομμάτι στ' άλλο, πόση ώρα θα διαρκούσε το γύρισμα και παρακολουθούσε κιόλας. Πολλές φορές βέβαια μπορεί να ξέφευγε αλλά ήτανε μέσα. Να μη σολάρει, να πιάσει μπάσο, να μπει μετά να παίζει ας πούμε δάχτυλα. Κι αυτή είναι η μαεστρία του λαουτιέρη, ας πούμε.

Ερ. Τον ίδιο σκοπό. Ας πούμε κοντυλιές. Λέτε εσείς κοντυλιές της νύχτας. Ακούτε κοντυλιές Ρεθυμνιώτικες. Είσατε από το Ηράκλειο, ξέρετε και τις κοντυλιές του Ηρακλείου. Ποιες διαφορές βλέπετε;

Απ. Στον τρόπο παιξίματος μόνο.

- Ερ. Τι κάνουν δηλαδή στο Ηράκλειο που δεν το κάνουν στο Ρέθυμνο ή το αντίστροφο; Τι χρώμα δηλαδή δίνουν ή κάτι άλλο;
- Απ. Όχι, δεν μπορώ να πω ότι υπάρχει άλλο χρώμα, άλλο. Όχι, απλώς...
- Ερ. Βάζουν άλλα γυρίσματα;
- Απ. Είναι πώς θα τις παίζει ο καθένας, πώς αισθάνεται. Γι' αυτό σας είπα ότι ο καθένας όταν θα βγάλει ένα κομμάτι είναι το πώς το αισθάνεται. Η ψυχή του μέσα τι λέει.
- Ερ. Θα βάλει άλλα γυρίσματα; Εγώ θέλω στο πρακτικό μέρος.
- Απ. Όχι, αν παίζεις τις συνηθισμένες κοντυλιές, που παίζουν όλοι ας πούμε αυτή τη στιγμή που... εντάξει, άλλοι τις έχουνε βαφτίσει Ανωγειανές ή... Οι πιο πολλές κοντυλιές για μένα είναι από τη Σητεία. Και Ηράκλειο. Οι πιο πολλές κοντυλιές είναι Ηράκλειο, Σητεία. Και οι Ανωγειανοί πήρανε ας πούμε ένα μοτίβο δικό τους, το φτιάξανε δικό τους στυλ και λένε ας πούνε μαντινάδες. Μπορεί να ακούσεις ένα γύρισμα να πούνε πεντακόσιες μαντινάδες, έτσι; Άλλο το ένα άλλο το άλλο.
- Ερ. Αλλά τι χρώμα είναι αυτό; Δηλαδή όταν θα ακούσετε κάποιον να παίζει θα πείτε αυτός είναι απ' τη Σητεία;
- Απ. Βεβαίως, βεβαίως.
- Ερ. Θα τον ξεχωρίσετε.
- Απ. Βεβαίως. Απ' το χρώμα.
- Ερ. Απ' το χρώμα που θα χρωματίσει την κοντυλιά.
- Απ. Ε, βέβαια.
- Ερ. Θα βάλει άλλα γαζελάκια;
- Απ. Ε, βέβαια. Έχει, έχει ταυτότητα. Όπως τα Χανιά, οι βιολιτζήδες απ' τα Χανιά. Τα βιολιά του Ηρακλείου με τα Χανιώτικα είναι τελείως διαφορετικά πράγματα. Δηλαδή αν ακούσεις τον Κώστα τον Βασιλάκη αφού για μένα είναι φοβερό βιολί στο Ηράκλειο -δεν ξέρω αν τότε θάνει το μυαλό σου.
- Ερ. Ναι, ναι, βέβαια. Τον είχαμε ηχογραφήσει στον «Θαλήτα».
- Απ. Λέμε για παιχτάρια. Παίχταρος. Κι ακούς και τον Ναύτη, άλλος παίχταρος, ε,

θα δεις ότι υπάρχει τεράστια διαφορά παιξίματος.

Ερ. Αλλά όταν παίζουν τον ίδιο σκοπό, εσείς..

Απ. Τον ίδιο σκοπό, πάλι θα τον δεις διαφορετικά απ' τον ένα, διαφορετικά απ' τον άλλο.

Ερ. Εσείς παίζετε μαλεβιζιώτη. Παίζει μαλεβιζιώτη κι ο Κώστας ο Βασιλάκης. Τι θα κάνετε;

Απ. Ε, θα το παίζει με τον δικό του τρόπο. Ε, βέβαια. Εκεί δίνει την προσωπικότητά του. Με κατάλαβες; Δηλαδή...

Ερ. Εσείς μπορεί να βάλετε για παράδειγμα - να πω, έτσι, ένα χοντρό-, μπορεί να βάλετε τρία γυρίσματα κι εκείνος να βάλει δεκαπέντε;

Απ. Βεβαίως, βεβαίως.

Ερ. Και να το γυρίσει σε μέρος που δεν... Ας πούμε εσείς λέτε:

(Τραγουδάει ένα γύρισμα πηδηχτού)

...μπορεί άλλος οργανοπαίχτης να το πάει αλλού; Ο Βασιλάκης ας πούμε ο Κώστας, μπορεί να το πάει αλλού;

Απ. Μπορεί, μπορεί, ναι.

Ερ. Εσείς ξέρετε πού θα το πάει όταν ακούτε; Είναι αναμενόμενο δηλαδή, τα γυρίσματα, πού θα πάνε κάθε φορά;

Απ. Όχι, όχι. Δεν μπορώ να το ξέρω αλλά τι αυτοσχεδιασμούς, αν έχει τη δυνατότητα να κάνει αυτοσχεδιασμούς δικούς του ή αν είναι γυρίσματα τα οποία να μην τα έχω ακούσει εγώ ή... Αυτό είναι κάτι το οποίο δεν μπορώ να το... Ο μαλεβιζιώτης έχει πάρα πολλά γυρίσματα τα οποία κι εγώ δεν τα ξέρω όλα, έτσι; Έχω ακούσει για εβδομήντα τέσσερα γυρίσματα, έχω ακούσει για πενήντα γυρίσματα. Αλλά αυτό που έχω ακούσει ας πούμε απ' τον πατέρα μου κι από αυτούς, ότι ήταν ο Καψιλίδης ένας λυράρης ο οποίος έπαιζε τον καλύτερο μαλεβιζιώτη στο Ηράκλειο κι ο θείος μου ο Νίκος ο Κατσαραπίδης που είπα προηγουμένως, ο οποίος δεν άφησε τίποτα γραμμένο. Ούτε ο ένας ούτε ο άλλος.

Ερ. Σε δίσκο.

- Απ. Ναι. Κι ήτανε και ο Λουλάκης, ο οποίος έπαιζε φοβερό μαλεβιζιώτη. Ο οποίος πέθανε τώρα τελευταία. Είναι ανάλογα τι ξέρει ο καθένας και πώς τον αισθάνεται τον μαλεβιζιώτη.
- Ερ. Τώρα είπατε μια κουβέντα κι από 'κει να πιαστώ. Αυτοσχεδιασμός. Την χρησιμοποιείτε την λέξη; Αυτοσχεδιασμός. Κάνει άλλους αυτοσχεδιασμούς ο ένας μου λέτε, άλλους ο άλλος.
- Απ. Ναι.
- Ερ. Τι εννοείτε δηλαδή;
- Απ. Την ώρα που παίζει απάνω ας πούμε, μου 'ρχεται μένα ας πούμε κάτι διαφορετικό. Να παίξω το γύρισμα κάπως διαφορετικά, ας πούμε.
- Ερ. Το γνωστό γύρισμα; Ένα από τα γνωστά;
- Απ. Το γνωστό γύρισμα. Να του βάλω ένα δαχτυλάκι ή δυο δοξαριές παραπάνω. Αυτός είναι ο αυτοσχεδιασμός.
- Ερ. Δηλαδή αντί να πείτε:
(Τραγουδάει ένα γύρισμα πηδηχτού)
... να το πείτε:
(Τραγουδάει παραλλαγμένο το ίδιο γύρισμα)
...αυτό εννοείτε δαχτυλάκι παραπάνω;
- Απ. Ναι. Μπορεί ας πούμε να βάλεις κάτι παραπάνω, κάτι λιγότερο.
- Ερ. Στο στόλισμα επάνω;
- Απ. Ε, ναι, στο στόλισμα. Κατάλαβες;
- Ερ. Ή μπορεί να βάλετε κι ένα γυρισματάκι παραπάνω;
- Απ. Κι αυτό μπορεί να γίνει.
- Ερ. Δηλαδή να πείτε:
(Τραγουδάει ένα άλλο γύρισμα πηδηχτού)
- Απ. Κι αυτό μπορεί να γίνει.
- Ερ. Αυτοσχεδιασμός για σας τι είναι;
- Απ. Η φαντασία του καλλιτέχνη. Ότι εκτός το καθιερωμένο, αυτοσχεδιάζει μια στιγμή ας πούμε, και παίζει κάτι το οποίο δεν το έχει ξαναπαίζει.

- Ερ. Το ταξίμι ας πούμε, είναι αυτοσχεδιασμός;
- Απ. Το ταξίμι ναι, αυτοσχεδιασμός. Δεν είναι συγκεκριμένο το ταξίμι.
- Ερ. Κάθε φορά εσείς που βάζετε ένα ταξίμι στο συγκεκριμένο συρτό, βάζετε ίδιο;
- Απ. Όχι, όχι.
- Ερ. Βάζετε άλλο ταξιμάκι.
- Απ. Κάτι, κάτι θα μου φύγει, κάτι θα προσθέσω, κάτι θα αλλάξω, κάτι... ή θα ξεκινήσω απ' αλλού. Δεν είναι, το ταξίμι δεν είναι ποτέ στάνταρ. Δεν είναι το Μόνο εκείνος π' αγαπά... Κατάλαβες;
- Ερ. Στη σούστα, ας πούμε, αυτοσχεδιάζετε;
- Απ. Ε, στη σούστα μπορείς να βάλεις γυρισματάκια, να αυτοσχεδιάσεις εκεί κάτι ας πούμε. Αλλά κι αυτά είναι, εντάξει.
- Ερ. Τώρα εσείς δημιουργείτε και συρτά, δικά σας. Και μαντινάδες κολλάτε δικές σας. Αυτοί είναι αυτοσχεδιασμοί για σας ή δεν είναι;
- Απ. Ναι.
- Ερ. Τα λέτε Συρτό του Φραγκιουδάκη. Δεν λέτε «αυτοσχεδιασμός. Εγώ θα αυτοσχεδιάσω τώρα»;
- Απ. Όχι. Είναι ένα κομμάτι το οποίο μου ήρθε στο μυαλό μου, που το βγάζω εγώ, δεν το βγάζω σε χαρτί και με μολύβι. Και πιάνω τη λύρα μου και μου έρχεται ας πούμε από το δρόμο που θα ξεκινήσω και σιγά - σιγά φτιάχνω το κομμάτι ας πούμε, τη μουσική. Και μετά βάνω και την κατάλληλη μαντινάδα που πιστεύω εγώ ότι κολλάει στο κομμάτι.
- Ερ. Ποια είναι η διαδικασία να φτιάξετε ένα συρτό; Όταν είσαστε στεναχωρημένος, όταν είσαστε μόνος σας όταν είσαστε και παίζετε σε παρέα;
- Απ. Αυτά δεν έχουνε ώρες. Αυτά δεν έχουνε ώρες, όχι. Το Αναστορούμαι που έπαιξα προηγουμένως, το έγραφα 2:00 η ώρα τη νύχτα. Κι οι μαντινάδες βγαλμένες τότε, και το κομμάτι.
- Ερ. Πρώτα η μαντινάδα μετά το κομμάτι; Ή όλα μαζί;
- Απ. Ε... Έπιασα τη λύρα, ήταν 2:00 η ώρα τη νύχτα, ήμουν μόνος μου, είχε ένα φεγγάρι λοιπόν, καθόμουνα στο σπίτι, στο παράθυρο και ε, είχα κάτι μέσα μου

τέλος πάντων, και με βασάνιζε, και άρχισα λοιπόν το κομμάτι και έπιασα τη λύρα και πήγαν τα δάχτυλα μου εκεί.

(Τραγουδάει με ντι ρι ρι το *Αναστορούμαι πού και πού*)

Κι έτσι ξεκίνησα το κομμάτι και το... Είχα ένα μαγνητόφωνο δίπλα μου, το 'γραψα λοιπόν και έβγαλα και τους στίχους την ίδια βραδιά. Και κολλήσανε. Για μένα. Τώρα μπορεί να τ' ακούει ο άλλος και να λέει... Όμως έτσι ήτανε. Τα κομμάτια δεν έχουνε ώρα, δεν λες... «τώρα πιάνω τη λύρα και βγάνω ένα κομμάτι». Όχι. Η «τώρα λέω μια μαντινάδα γιατί πρέπει να τη βγάλω τώρα». Όχι. Μπορώ να σου πω ότι έχω παιδευτεί ας πούμε για μια λεξούλα πάρα πολλές ώρες. Βγάνεις τη μαντινάδα και φτάνεις στο τέλος, και το τέλος δεν κολάει με το πρώτο. Δεν πάει.

Ερ. Δεν έχει νόημα, δεν έχει...

Απ. Δεν έχει νόημα, δεν έχει τη σάλτσα που χρειάζεται. Κατάλαβες; Δεν είναι. Είναι ώρες απού...

Ερ. Τα συρτά σας εσείς τα βγάζετε, π.χ. λέμε ας πούμε *Αναστορούμαι πού και πού*. Πάντα όταν παίζετε αυτόν τον σκοπό, τον παίζετε μ' αυτήν την μαντινάδα;

Απ. Ναι.

Ερ. Δεν θα κολλήσετε άλλες;

Απ. Μπορείς να βάλεις, αλλά εγώ αυτό λέω. Αυτό έχω γράψει μ' αυτή τη μαντινάδα, αυτό λέω.

Ερ. Είναι σαν τραγούδι περισσότερο δηλαδή; Πακέτο ο στίχος με τη μουσική;

Απ. Πιστεύω ότι δένει η μουσική με το στίχο. Έτσι; Γιατί μου 'κανες προηγουμένως μια ερώτηση, αν στο *Μόνο εκείνος π' αγαπά* μπορείς να βάλεις ας πούμε σατυρική μαντινάδα. Ε, δεν πάει. Δεν μπορεί να τήνε βάλεις. Ή στο *Αναστορούμαι* ας πούμε, δεν πάει σατυρική μαντινάδα. Κατάλαβες;

Ερ. Άμα ακούσετε ας πούμε, ένα σκοπό που έχετε βγάλει εσείς, και το 'χετε βγάλει και γράψει σε δίσκο, να το παίζει άλλος με άλλες μαντινάδες, τι θα πείτε; Είναι ατζαμής;

Απ. Όχι, αν είναι οι μαντινάδες σωστές, δεν θα πω...

- Ερ. Στο στυλ δηλαδή αυτό;
- Απ. Ναι, στο στυλ αυτό, δεν θα... Γιατί; Όχι. Δεν είναι υποχρεωτικά ότι πρέπει να πεις τις μαντινάδες που έχουνε γραφτεί στο δίσκο. Όχι. Αλλά να δένει ο στίχος όμως με το κομμάτι. Γιατί αν δεν δένει πάει χαράμι και το ένα και το άλλο. Μπορεί να 'ναι κι ο στίχος αφού θα ειπωθεί σ' ένα κομμάτι καλός, αλλά να μην δένει με το κομμάτι.
- Ερ. Ναι. Και κάτι άλλο Αναστορούμαι πού και πού και μετά πάντα το γυρνάμε Στο στάδιο που μ' έφερες, Σ' έναν άλλο συρτό; Δηλαδή τα 'χετε κάνει έτσι ώστε να κολλάνε πάντα μαζί;
- Απ. Όχι, όχι. Εγώ απλώς από το δρόμο εκεί που είμαι, μπορώ να μπω στο κομμάτι αυτό. Με καταλάβατε; Δεν είναι...
- Ερ. Και το δεύτερο, κι αυτό, είναι δικό σας.
- Απ. Ναι. Στο στάδιο που μ' έφερες η μάνα μου πονεί με. Ναι, είναι δικό μου κομμάτι. Κι έχω κι άλλα πολλά. Αυτά που έχω γράψει στους δίσκους μου κι έχω και έτοιμη δουλειά τώρα να γράψω, ας πούμε. Σίγουρα θα γράψω.
- Ερ. Πόσους δίσκους έχετε βγάλει κύριε Γιώργο;
- Απ. Τρεις.
- Ερ. Έχουν κάποιους τίτλους;
- Απ. Ο πρώτος ήτανε... δεν ήτανε δίσκος, δεν έγινε δίσκος, ήτανε κασέτα. Κι ο δεύτερος που έγραφα στην Πάνιβαρ ήτανε..., στου Κώστα του Φραγκάκη ήταν η πρώτη δισκογραφική, μια κασέτα ας πούμε. Είχε βάλει τίτλο «Κοντυλιές».
- Ερ. Τι παίζατε; Είχε μέσα και συρτά;
- Απ. Απ' όλα, τα πάντα. Απ' όλα. Η δεύτερη δουλειά ήτανε στου Βαρδουλάκη στην Πάνιβαρ με τίτλο «Τα καλιμένα του σεβντά». Εκεί είναι γραμμένο το πρώτο κομμάτι που έπαιξα, Όντε θα 'ρθεις στη σκέψη μου. Το πρώτο κομμάτι που έγραφα, που το γράψαμε εδώ είναι σ' αυτό το δίσκο, στην Πάνιβαρ. Και ο δεύτερος δίσκος ήτανε το '88 στην Κολούμπια με πρώτο κομμάτι το Αναστορούμαι. Μετά έχω γράψει τα Άστρα. Σε κάθε κομμάτι εν τω μεταξύ που δεν ήτανε δικό μου, γράφω ποιανού είναι. Από στίχους, αν... δεν έχω ας

πούμε ξένους στίχους - νομίζω δυο πρέπει να 'ναι - γράφω ποιανού είναι. Έχω γράψει κοντυλιές και λέω «Σταυρουλάκης Παντελής». Μια φοβερή φυσιολογία στο όργανο και τραγούδι. Ο οποίος σκοτώθηκε. Ήθελα να παίξω αυτουνού κάτι προηγουμένως αφού παίξαμε, ήθελα να παίξω γιατί μ' αρέσουν τα κομμάτια του. Πώς να σου πω τώρα;

Ερ. Κάνατε τρεις δίσκους και βάλατε ρεπερτόριο... τι ρεπερτόριο;

Απ. Συρτά, αμανέ...

Ερ. Αμανέ όταν λέτε;

Απ. Αμανές. Δηλαδή...

Ερ. Σε ελεύθερο ρυθμό ας πούμε;

Απ. Ναι, κομμάτι με το λαούτο παιγμένο και με λύρα. Το οποίο είναι παλιό, παραδοσιακό ας πούμε. Πάρα πολύ παλιό. Λοιπόν. Σούστα, μαλεβιζιώτη, κοντυλιές.

Ερ. Αμανέδες έχει στο Ρέθυμνο;

Απ. Ε, βέβαια. Είναι το Όσο βαρούν τα σίδηρα, το Πες μου καρδιά γιατί χτυπάς, που 'χει γράψει ο Μανιάς με τον Μαρκογιαννάκη. Το Μερακλίδικο πουλί, πάρα πολλά.

Ερ. Και σήμερα τα τραγουδούν;

Απ. Βεβαίως. Εγώ, στο ρεπερτόριο μου, είναι πάντα.

Ερ. Όταν είστε σ' ένα γλέντι, θα βάλετε τέτοιους σκοπούς, αμανέδες;

Απ. Βεβαίως, βεβαίως. Βεβαίως. Την ώρα που ο κόσμος τρώει και δεν θα χορέψει, θα βάλω ακουστικά κομμάτια.

Ερ. Υπάρχει κάποιο κομμάτι που θα βάλετε πρώτο; Απ' αυτά.

Απ. Όχι.

Ερ. Όπως λέμε, ο Χανιώτης ο πρώτος, μπορεί να ανοίξει το γλέντι;

Απ. Όχι, όχι. Αυτά τα κομμάτια είναι χορευτικά, όχι, αυτά είναι για να χορέψουνε. Ακουστικά κομμάτια είναι διάφορα. Μπορείς να παίζεις ας πούμε τα Σίδηρα. Μπορείς να παίζεις το Μια παντρεμένη αγαπώ. Μπορείς να παίζει το Μερακλίδικο πουλί. Μπορείς να παίζεις το Σταφιδιανό, μπορείς να παίζεις

Όλοι μου λένε γιάιντα κλαις.

Ερ. Πώς θα τα παίζεις αυτά. Με λύρα;

Απ. Και με λύρα και με λαούτο. Βέβαια. Μπορείς να παίζεις ας πούμε σε στυλ κοντυλιές, να πεις μαντινάδες. Δηλαδή ακουστικά κομμάτια την ώρα που ο κόσμος τρώει και δεν είναι ακόμα έτοιμος για να χορέψει, δεν έχει βγει στο κέφι τέλος πάντων. Να παίζεις για να μη... Αν παίζεις συρτό απ' την ώρα που θα βγεις απάνω μέχρι την ώρα που θα κατεβείς, δεν έχει νόημα. Κουράζεις και τον άλλον, έτσι;

Ερ. Η μαντούρα ή ασκομαντούρα υπήρχε στην Κρήτη;

Απ. Βεβαίως.

Ερ. Στο Ρέθυμνο;

Απ. Και στο Ρέθυμνο.

Ερ. Κάτι που παίζατε, κάτι κοντυλιές, και μετά γυρίσατε σαν τον ήχο της ασκομαντούρας;

Απ. Ασκομαντούρα. Ναι. Αυτό από 'κει έχει κολλήσει στη λύρα. Από την ασκομαντούρα. Γιατί παλιά παίζανε και λυράρηδες με ασκομαντούρα παρέα.

Ερ. Λύρα και ασκομαντούρα μαζί;

Απ. Βεβαίως. Βεβαίως. Και σε δίσκους, μετακατοχικά, ας πούμε, έχουν γραφτεί. Ο συγχωρεμένος ο Ξυλούρης έχει γράψει ας πούμε με το Σταυρακάκη το Θανάση. Κι έπαιζε ασκομαντούρα.

Ερ. Και σε γλέντι;

Απ. Ναι, κι άλλο ένα κομμάτι που λέει:

(Τραγουδάει με ντα ρι ρι ραν)

Εκεί παίζει διαμπόλι. Και παίζει νομίζω ο Μάνος ο Γρύλλος ή ο Σταυρακάκης ο Θανάσης; Δεν θυμάμαι. Στου Ξυλούρη.

Ερ. Λύρα με διαμπόλι;

Απ. Ναι.

Ερ. Νταουλάκι όχι;

Απ. Προς τη Σητεία παίζανε νταούλι. Στο Ηράκλειο...

- Ερ. Λύρα με ασκομαντούρα μόνο;
- Απ. Και λαούτο ή μαντολίνο. Αλλά... δένει ο ήχος. Βέβαια κούρδιζε πάντα η λύρα στην ασκομαντούρα. Έτσι; Γιατί δεν είχενε περιθώριο να κουρντίσει η ασκομαντούρα, βγάνει ένα ήχο.
- Ερ. Σε ποιους σκοπούς βάζετε την ασκομαντούρα; Σε κοντυλιές, σε τίποτα άλλο;
- Απ. Σε πολλά μπορεί να παίζει.
- Ερ. Σε ποια;
- Απ. Και σε μαλεβιζιώτη, σε πεντοζάλια... Και συρτά.
- Ερ. Και σε συρτά;
- Απ. Βεβαίως.
- Ερ. Μιμείστε τον ήχο της ασκομαντούρας με την λύρα;
- Απ. Ναι, λέει ας πούμε, σ' αυτό που σας έπαιξα προηγουμένως με το στόμα, είναι του Ροδινού κομμάτι.
(Τραγουδάει με ντι ρι ραν)
...εκεί το παίζει η ασκομαντούρα ας πούμε και είναι φανταστικό.
- Ερ. Το όργανο η ασκομαντούρα παίζει;
- Απ. Ναι.
- Ερ. Όχι, εγώ λέω όταν παίζετε με τη λύρα. Και κάνετε αυτό που κάνατε, δηλαδή μιμείστε τον ήχο της ασκομαντούρας με τη λύρα;
(Δείχνει με τη φωνή της)
- Απ. Και στο μαλεβιζιώτη παίζετε αυτό. Ναι, στο μαλεβιζιώτη μπορείς να το παίζεις αυτό. Ε, σε συρτό δεν πάει.
- Ερ. Και δείχνετε και την δεξιοτεχνία σας μ' αυτόν τον τρόπο;
- Απ. Ε, κατά κάποιο τρόπο μπορεί να πει κανείς, ναι.
- Ερ. Με ποιον τρόπο το κάνετε αυτό το παίξιμο; Να μοιάζει ο ήχος της λύρας δηλαδή - εγώ που τ' ακούω - σαν να είναι ασκομαντούρα;
- Απ. Ε... Δεν είναι τίποτα το τόσο ακατόρθωτο ας πούμε.
- Ερ. Το δοξάρι ας πούμε πιάνει δυο χορδές, τι κάνει;
- Απ. Και δυο χορδές πιάνει, αλλά είναι και τα δάχτυλα που... Το σημείο που θα

- πάει ας πούμε στη χορδή, ε... Πού θα το παίζεις, εξαρτάται πού θα το παίζεις.
Αν το παίζεις ας πούμε στη Ρε, ή αν το παίζεις στη Σολ.
- Ερ. Σε ποια το παίζετε συνήθως;
- Απ. Ε, ανάλογα πού θα βρεθώ και πού μπορεί να αρέσει τ' αλλουνού πιο πολύ την ώρα που χορεύει ας πούμε.
- Ερ. Και τι κάνετε περισσότερο για να βγει αυτό το... το στρίγκλισμα να το πω, το παράφωνο να το πω, το ασκομαντουρίστικο;
- Απ. Ναι, δεν είναι τίποτα το ιδιαίτερο.
- Ερ. Πατάτε περισσότερο ας πούμε με το δάχτυλο την χορδή;
- Απ. Όχι, όχι. Και προηγουμένως νομίζω ότι έπαιξα λίγο, έτσι;
- Ερ. Ναι, γι' αυτό σας ρωτάω.
- Απ. Όχι, δεν είναι τίποτα το...
- Ερ. Δεν είναι τίποτα το ιδιαίτερο.
- Απ. Όχι.
- Ερ. Μάλιστα. Μια - δυο τελευταίες ερωτήσεις κύριε Γιώργο. Υπάρχουν διαφορές στα γλέντια και στον τρόπο που γίνονται σήμερα από παλιότερα;
- Απ. Βεβαίως. Τεράστιες. Από πού θέλετε να ξεκινήσουμε; Από τους γάμους; Ο γάμος είναι τώρα όλη η ιστορία δυο - τρεις ώρες. Παλιά δεν υπήρχανε γλέντια, γάμοι, σημερινής καταστάσεως. Ο γάμος ήταν... ξεκινούσε την Παρασκευή. Πηγαίνουν παίρνανε τα προικιά από τη νύφη.
- Ερ. Υπήρχε ειδικός σκοπός;
- Απ. Οι σκοποί, οι κοντυλιές που παίζαμε και λέγαμε μαντινάδες ή τα ριζίτικα που λένε ας πούμε σ' άλλα μέρη. Γιατί, ξέρεις, στα Χανιά ας πούμε έχουνε ριζίτικα και τα συρτά. Το μαλεβιζιώτη στα Χανιά είναι λίγα χρόνια που πήγε και ξεκίνησανε και χορεύανε μαλεβιζιώτη. Πεντοζάλη, το χορεύανε μ' άλλο στυλ. Και η σούστα.
- Ερ. Πηγαίνοντας λοιπόν τα προικιά.
- Απ. Στα προικιά λοιπόν λέγανε μαντινάδες.
- Ερ. Σε κοντυλιές;

- Απ. Σε κοντυλιές. Ξεκινούσαμε ας πούμε απ' τα προικιά, πηγαίναμε στου γαμπρού το σπίτι, μετά την επαύριο γινότανε γλέντι... Παλιά, στα μέρη τα δικά μας, γινόταν το γλέντι χωριστά ο γαμπρός, χωριστά η νύφη. Αν ήτανε απ' το ίδιο χωριό, πάλι χωριστά.
- Ερ. Με άλλα όργανα ο ένας, άλλα ο άλλος;
- Απ. Άλλα όργανα ο ένας, άλλα ο άλλος. Να δεις φωτογραφίες παλιές που έχω εγώ, και παίζω στις νύφης παράδειγμα, κι ο ξάδερφος μου ο Μπάμπης ο Γαργανουράκης στου γαμπρού.
- Ερ. ... το σπίτι.
- Απ. Ναι. Ε, τότε κιόλας τα γλέντια ήτανε περιορισμένα, άλλα θέλω να σου πω ήταν άλλο το ένα, άλλη παρτίδα η μία, άλλη η άλλη. Σάββατο γλέντι, Κυριακή γινότανε συνήθως οι γάμοι. Πάντα.
- Ερ. Μεσημέρι;
- Απ. Απόγευμα. Ανάλογα και τον καιρό. Αν ήταν καλοκαίρι ας πούμε. Έτσι; Τη Δευτέρα στρώναν τα προικιά της νύφης γινόταν άλλο γλέντι.
- Ερ. Αντίγαμος.
- Απ. Σαν αντίγαμος. Την επόμενη Κυριακή γινόταν ο αντίγαμος. Μαζεύονταν οι συμπεθέροι και οι καλεσμένοι, οι πιο στενοί συγγενείς - δεν ξέρω τι - και γινότανε πάλι γλέντι στου γαμπρού το σπίτι. Αυτός ήτανε ο αντίγαμος. Αλλά το γλέντι ήτανε τρεις μέρες. Τώρα είναι ο γάμος τρεις ώρες, πέντε το πολύ. Άντε να βαστάξει - συγκεκριμένοι γάμοι ας πούμε - όλη νύχτα.
- Ερ. Τώρα στολίζουν τη νύφη τα όργανα;
- Απ. Τώρα οι γάμοι δεν είναι ας πούμε όπως παλιά. Είναι... κάνουνε νύφη - γαμπρός ένα γλέντι, ανάλογα και τα όργανα που θα 'χουνε, θα κρατήξει δυο - τρεις, τέσσερις ώρες, και τελειώσε. Πάπαλα η δουλειά.
- Ερ. Γενικότερα τα γλέντια πώς έχουνε διαμορφωθεί; Τώρα ο λυράρης κάθεται στην άκρη. Παλιά; Καθόντουσαν στη μέση;
- Απ. Τώρα κάθονται σε πάγκο ας πούμε. Παλιά καθότανε στη μέση.
- Ερ. Και χορεύανε γύρω - γύρω;

- Απ. Γύρω - γύρω. Γιατί δεν υπήρχανε... Τότε γινότανε αυτό γιατί δεν υπήρχανε τα ηχητικά. Δεν υπήρχαν τα μεγάφωνα.
- Ερ. Εσείς προτιμάτε να παίζετε με ενισχυτή ή όχι;
- Απ. Όχι, δεν είναι πρόβλημα, δεν έχω πρόβλημα. Το πρόβλημα είναι ότι δεν θα ακούει ο κόσμος. Δηλαδή χωρίς ηχητικά αυτή τη στιγμή, αυτόν το χώρο δεν μπορείς να το καλύψεις με μια λύρα κι ένα λαούτο ας πούμε, χωρίς ηχεία. Έτσι; Και να 'ναι μέσα εξακόσια άτομα.
- Ερ. Αν είχατε τη δυνατότητα όμως να ακουστείτε...;
- Απ. Θα το 'κανα. Βεβαίως, βεβαίως. Μου αρέσει. Το σκέτο όργανο, το φυσικό ας πούμε, αυτό το φυσικό μ' αρέσει. Ναι.
- Ερ. Ναι. Εντάξει κύριε Φραγκιουδάκη, ευχαριστώ πάρα πολύ για το χρόνο σας.
- Απ. Κι εγώ σ' ευχαριστώ Ειρήνη, χάρηκα πάρα πολύ που σε γνώρισα.
- Ερ. Κι εγώ. Και να 'στε γερός πάντα να παίζετε έτσι ωραία.
- Απ. Ε, όσο μπορώ, όσο μπορώ και ό,τι μπορώ να προσφέρω.
- Ερ. Να 'στε καλά.
- Απ. Πιστεύω ότι όλοι πρέπει να προσφέρουμε στην Κρητική μουσική γιατί αξίζει, γιατί είναι κάτι καλό, είναι κάτι όμορφο, έχει και τα... Η δουλειά μας έχει και τα καλά και τα κακά αλλά υπερτερούν τα καλά. Πιστεύω. Και σε όσους νέους βγουν από 'δω και πέρα, να ακούνε τους παλιούς, να παίρνουνε μαθήματα, για να μην φύγει αυτή η παράδοση ας πούμε και την κάνουμε άχρηστη. Άχρηστη εννοώ ας πούμε παιχτικά. Ό,τι βγαίνει να 'ναι σωστό γραμμένο, σωστό παιγμένο, τραγουδισμένο ωραία, με καλό στίχο. Γιατί είπαμε ότι η μουσική δένει με το στίχο. Κι ό,τι καλό βγει, μένει. Έτσι; Ένα κακό κομμάτι ας πούμε, μπορεί να το ακούσεις πέντε φορές, αν τ' ακούσεις πέντε, αν τ' ακούσεις πέντε. Μπορεί να τ' ακούσεις μία, και να μη το ξαναβάλεις να το ακούσεις. Γιατί δεν θα 'ναι... Γιατί δεν είναι καλό.
- Ερ. Έτσι.
- Απ. Πιστεύω λοιπόν ότι υπάρχουνε τα φόντα, ας πούμε, αυτή τη στιγμή. Υπάρχουνε ας πούμε, η νεολαία που υπάρχει αυτή τη στιγμή, σαν μουσικοί,

που βγαίνουν κάθε μέρα και πιστεύω ότι η Κρήτη κρατάει καλά.